

Kehittyykö tarinankerronta viidennestä
kuudenteen ikävuoteen?

Tampereen yliopisto
Psykologian laitos
Marjaana Virtanen
Pro gradu -tutkielma
Helmikuu 2007

VIRTANEN, MARJAANA: Kehittykö tarinankerronta viidennestä kuudenteen ikävuoteen?

Pro gradu –tutkielma, 38s.

Ohjaaja: Maarit Silvén

Psykologia

Helmikuu 2007

Tässä seurantatutkimuksessa tutkittiin 62 suomalaislapsen tarinankerronnan kehittymistä viidennestä kuudenteen ikävuoteen. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten lapset palauttivat kuulemansa tarinan muistista ilman vihjeitä ja vihjeiden avulla. Lisäksi tarkasteltiin kertoivatko pojat tarinasta eri tavoin kuin tytöt. Tutkimuksen aikana lapsille luettiin tarina, jonka jälkeen lapset kertoivat tarinan uudelleen vapaan kerronnan ja vihjeistetyt kerronnan aikana.

Lasten tarinankerronta kehittyi huomattavasti vuoden aikana. Toistomittausten varianssianalyysit osoittivat kehityksen olevan merkitsevää niin tarinan eri osista kuin koko tarinastakin kertomisen osalta. Suuri osa lapsista ei viiden vuoden iässä kertonut vapaan kerronnan aikana tarinasta lainkaan, mutta vihjeistetyt kerronnan aikana he kertoivat tarinasta paremmin. Vuotta myöhemmin vihjeistetyllä kerronnalla ei ollut yhtä selvää vaikutusta. Lapset jakautuivat kolmeen ryhmään. *Hiljaiset* lapset eivät kertoneet tarinasta juuri mitään ilman vihjeitä tai vihjeiden avulla, *Hiljaiset tietäjät* kertoivat tarinasta usein vihjeiden avulla, mutta hyvin vähän ilman vihjeitä ja *Taitavat tietäjät* kertoivat tarinasta molempien mieleenpalautustilanteiden aikana.

Vapaan kerronnan aikana kerrotuista tarinoista voidaan tämän tutkimuksen tulosten mukaan ennustaa lapsen tarinankerronnan tasoa vuotta myöhemmin. Lapsi, joka kertoi tarinan vapaan kerronnan aikana viiden vuoden iässä hyvin, kertoi tarinan todennäköisesti hyvin myös vuotta myöhemmin. Sen sijaan lapsi, joka kertoi tarinasta hyvin vihjeistetyt kerronnan aikana viiden vuoden iässä, saattoi kertoa tarinasta niukasti kuuden vuoden iässä. Kuuden vuoden iässä lasten tarinat olivat pidempiä ja niissä oli enemmän morfeemeja kuin vuotta aiemmin. Kuuden vuoden iässä lapset yhdistivät myös lauseita toisiinsa käyttäen yhä useampia linkkisanoja. Sukupuolella ei ollut vaikutusta tarinankerrontaan.

Suomessa kuullun tarinan uudelleen kerrontaa on tutkittu arvioimalla lasten suoritusta heidän aloittaessaan koulun ja ensimmäisen luokan keväällä. Kuullun ymmärtäminen on kehittynyt tänä aikana ja sillä on ollut selvä yhteys luetun ymmärtämiseen. (Vauras, Dufva, Hämäläinen & Mäki, 1994). Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat vieläkin nuorempien lasten tarinankerronnan kehittyvän paljon vuoden aikana. Tulokset tuovat esille myös sen, kuinka mieleenpalautustilanteella voi olla vaikutusta lasten suoritukseen ja suoritusten ennustettavuuteen. Jo esikouluiässä lasten kannustaminen kertomaan ja keskustelemaan kuulluista tarinoista ja menneistä tapahtumista, voi auttaa lapsia jatkossa suoriutumaan niistä tehtävistä ja arkipäivän tilanteista, joissa tulee ymmärtää kuultua ja kirjoitettua tekstiä.

SISÄLLYSLUETTELO:

1. JOHDANTO	3
1.1 Diskurssitaidot	3
1.2 Kielen käyttö eri tilanteissa	7
1.3 Keskustelutaidot	8
1.4 Sanojen monimutkaiset merkitykset	9
1.5 Sanojen taivutuksen ja kieliopin omaksuminen	9
2. MENETELMÄT	11
2.1 Koehenkilöt	11
2.2 Tutkimuksen tarinat	12
2.3 Tutkimuksen kulku	13
2.4 Tarinan kerronnan arviointi	14
3. TULOKSET	19
3.1 Tarinankerronnan kehitys viiden ja kuuden vuoden iässä	19
3.2 Tarinankerronnan taitojen jatkuvuus	27
4. POHDINTA	28
LÄHTEET	34
LIITE 1	38

1 JOHDANTO

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää miten suomalaisten lasten tarinankerronta kehittyy viiden ja kuuden ikävuoden välillä. Tarinan kertominen edellyttää monia kielenkäytön hallintaan liittyviä taitoja, joista käytetään myös nimitystä diskurssitaidot (Barett, 1999, Pan & Snow, 1999). Ensin tarkastellaan miten lasten diskurssitaidot kehittyvät. Tämän jälkeen tarkastellaan kuinka suomalaislapset oppivat äidinkieltä sanojen ja lauseiden monimerkityksellisyyden. Tarinankerronta on yksi diskurssin muoto ja lapset esittävätkin usein diskursseja tarinoiden muodossa. Tuottaessaan diskursseja lasten tulee oppia käyttämään kieltä eri tilanteissa ja heidän tulee hallita keskustelutaitoja. Tarinan kertominen ja tarinan ymmärtäminen ovat haastavia tehtäviä lapselle. Näitä taitoja tarvitsemme jokapäiväisessä elämässämme kertoessamme tapahtumista ja asioista ja ymmärtääksemme muita. Berman ja Slobin päättelivät (1994), että tarinasta kertoessaan lapsen tulee hallita monenlaisia kielellisiä, kognitiivisia ja sosiaalisia taitoja (Berman, 2001; Berman & Slobin, 1994; Bamberg, 1997). Lasten tarinankerronnan kehittymistä voidaan tarkastella monin tavoin. Huomiota on kiinnitetty esimerkiksi siihen, kuinka lapset käyttävät tarinan jatkuvuutta ylläpitäviä sanoja (Levy, 1999), kuinka lapset huomioivat ja ymmärtävät tarinan päätapahtumia (Berman & Slobin, 1994) ja kuinka lapset järjestävät tarinan tapahtumia siten, että tarina etenee ajallisesti oikein (Emmott, 1997, 132, 267). Tässä tutkimuksessa tarkastellaan kuullun tarinan uudelleenkertomista. Se, miten lapsi kertoo kuulemansa tarinan, antaa mielenkiintoista tietoa siitä, miten lapsi hallitsee äidinkieltä kieliopin ja miten hän ymmärtää tarinan juonen (Berman, 2001; Berman & Slobin 1994).

1.1 Diskurssitaidot

Graesser, Millis ja Zwaan (1997) määrittelevät diskurssin olevan ajattelua, joka tuodaan esille kielen avulla. Yhdestä asiasta tai osasta edetään loogisesti toiseen, joista muodostetaan yhtenäinen kielellinen asiakokonaisuus. Diskurssitaitojen kehittymisen myötä lapsi oppii vähitellen käyttämään kieltä tehokkaasti ja joustavasti. Panin ja Snown (1999) mukaan diskurssitaidot kehittyvät lapsilla hiljalleen yhdessä muun kielenkehityksen kanssa. Tarinalle ominaista on kuvitteellisuus, mennyt aikamuoto sekä kerronnallinen tapa aloittaa ja lopettaa tarina (Bloome, 2003; Bamberg & Moissinac, 2003; Mandler, 1985, 1-30). Kaikkia tarinoita yhdistää tarinoille tyypillinen tarinan rakenne. Tarina koostuu alusta, juonen tapahtumista ja lopusta (Bloome, 2003; Bamberg & Moissinac, 2003; Mandler, 1985, 1-30). Tarinaa kertoessaan lapsella on usein

ennakkotietoa siitä, miten tapahtumat yleensä etenevät (Pan ja Snow, 1999). Tämä ennakkotieto syntyy lapsen omista kokemuksista. Lapsi voi esimerkiksi tietää, että pelästynyt eläin juoksee yleensä karkuun havaitessaan vaaran tai lapsi on kuullut useita tarinoita, joissa hyvä voittaa pahan. Nämä asiat ovat mielensisäisiä skriptejä lapsen episodisessa muistissa, joiden avulla lapsi osaa yhdistää tavallisiin tapahtumiin liittyviä asioita toisiinsa.

Tarinan tuottaminen ja kuullun tarinan omaksuminen ovat lapselle hyvin vaativia suorituksia. Berman (2001) korostaa, kuinka lapsen tulee löytää oikeat kielelliset muodot kertoakseen ja ymmärtääkseen tarinan tapahtumat, kyetäkseen tulkitsemaan näitä tapahtumia ja lopuksi kertomaan tarina muille. Tarinan kertominen vaatii suunnittelua, jolloin lapsen tulee päättää mitkä asiat ovat oleellisia juonen kannalta ja mitkä eivät. Lapsen on myös osattava järjestää puhe ajallisesti oikein eteneväksi, jolloin tapahtumat seuraavat loogisesti toinen toistaan kohti tarinan loppua (Bamberg, 1997; Barrett, 1999). Nämä ovat edellytyksiä sille, että tarina pysyy kasassa ja on helposti seurattavissa. (Bamberg, 1987; Graesser, Millis ja Zwaan, 1997; Levy, 1999). Hyvässä tarinassa tuleva tieto voidaan yhdistää edeltävään tietoon sekä tietoon aiemmin kuullusta tai luetusta tekstistä.

Jokaisessa kulttuurissa on omat tapansa kertoa tarinoita (Berman & Slobin, 1994). Bermanin ja Slobinin (1994, 593–610) mukaan tarinankerrontataitojen kehityksessä onkin kulttuurikohtaisia eroja, mutta niistä on löydettävissä yleisinhimillisiä piirteitä. Kehitys tapahtuu lapsen oppiessa äidinkieltänsä kieliopin ja kielen eri muotojen käytön eri tilanteissa. Kehittyminen tapahtuu kolmella osa-alueella; lapsen kognitiiviset taidot kehittyvät, lapsi oppii kommunikoimaan huomioiden kuulijansa ja omaksuu äidinkieltänsä kieliopin kokonaisuudessaan (Berman & Slobin 1994). Berman ja Slobin (1994, 597–610) tutkivat poikittaistutkimuksessaan turkin-, saksan-, espanjan-, heprean- ja englanninkielisten viisi- ja yhdeksänvuotiaiden lasten tuottamia tarinoita ja vertasivat näitä aikuisten tuottamiin tarinoihin. Heidän mukaansa taitavaksi puhujaksi (proficient speaker) tuleminen edellyttää, että lapsi oppii äidinkieltänsä rakenteen; kieliopin, lauseiden muodostamisen ja sanaston (rakenteellinen kriteeri), hän tietää kuinka tietynlaisista teksteistä kerrotaan (retorinen kriteeri) ja osaa sovittaa puheenvuoronsa kyseessä olevaan tilanteeseen (diskursiivinen kriteeri). Kielikohtaisia eroja löytyi monimutkaisten muotojen käytössä, jotka sisälsivät paljon ajattelua kuormittavaa informaatiota. Näitä olivat esimerkiksi relatiivilauseiden käyttö turkin- ja saksankielessä ja passiivin käyttöä saksankielessä. Näitä muotoja eivät lapset vielä viiden vuoden iässä käyttäneet. Sen sijaan kielissä, joissa nämä muodot eivät olleet yhtä vaativia, niitä käytettiin jo viisivuotiaina. Monimutkaisuus ei kuitenkaan aina ollut esteenä vaativienkaan

sanamuotojen käytössä. Jos monimutkaisten muotojen muodostaminen oli selkeästi rakennettu kieleen, käyttivät lapset niitä usein jo viiden vuoden iässä. Tärkein kehitysvaihe tarinankerrontataitojen kehittämisessä on Bermanin ja Slobinin mukaan viiden ja yhdeksän ikävuoden välissä. Tällöin lapsi oppii käyttämään joustavasti kieltä ja hän voi yhtäaikaisesti toteuttaa kaikkia kolmea kriteeriä. Yhdeksänvuotiaiden tarinoissa esiintyi muotoja, joita ei esiintynyt viisivuotiaiden tarinoissa. Aikuisten tarinoissa esiintyi puolestaan muotoja, joita ei ollut vielä yhdeksänvuotiaiden tarinoissa. Aikuiset käyttivät monipuolisemmin sanoja ja eri aikamuotoja. Lisäksi he tiivistivät yksittäisiä tarinan kohtia yhteen, jolloin kaikki tarinan tapahtumat olivat sidoksissa toisiinsa vahvalla siteellä.

Vauras, Dufva, Hämäläinen ja Mäki (1994) tutkivat seurantatutkimuksessaan suomalaisten koulutulokkaiden kuullun ymmärtämisen kehittymistä ensimmäisen luokan kevääseen mennessä. Lapsille luettiin asiatekstejä ja tarinoita. Kuullun tarinan he kertoivat uudelleen omin sanoin ja vastasivat asiatekstejä ja tarinoita koskeviin kysymyksiin. Tulosten mukaan lasten väliset erot kuullun ymmärtämisessä olivat suuria koulua aloitettaessa. Kuullun ymmärtäminen kehittyi merkittävästi kouluun tulon ja ensimmäisen luokan kevään välillä erityisesti silloin, kun lapset kuulivat yksinkertaisen kertomustyypin tekstin. Tulosten mukaan kuullun ymmärtäminen oli myös vahvasti yhteydessä luetun ymmärtämiseen ensimmäisen luokan keväällä. Vauras, Rauhanummi ja Kinnunen (1994) havaitsivat myös samoja lapsia tutkiessaan, että suomalaisten koulutulokkaiden metakognitiivisen tiedon ja kuullun ymmärtämisen välillä oli selvä yhteys. Ne lapset, joilla oli hyvin kehittynyt metakognitiivinen tietoisuus, omasivat muita lapsia paremmat kuullun ymmärtämisen taidot kouluun tullessaan ja ensimmäisen luokan keväällä.

Bermanin ja Slobinin (1994, 611–641) mukaan tarinankerronnassa tarvitaan tiivistämisen lisäksi filterointia. Tuottaessaan tarinoita kokemukset filteroidaan sanoiksi ja tällöin tehdään valinta kokemusten esittämisestä. Tarinan tapahtumat tiivistetään hierarkkisesti suhteessa toisiinsa. Heidän tutkimuksessaan yhdeksänvuotiaat lapset kertoivat useimmiten tarinan tapahtumapaikan, jolloin heidän kertomansa tarinat olivat helposti ymmärrettävissä. Viisivuotiaat lapset kertoivat suoraan päähenkilön toiminnasta, jolloin kuulijalle jäi arvailun varaan se, miksi päähenkilö toimi tietyllä tavalla. Iän myötä kehittyi lasten kyky esittää kokemukset niin, että kuulija kykeni ne ymmärtämään. Berman (2001) sai myös kolmen ikätason poikittaistutkimuksessaan samankaltaisia tuloksia. Osa viisivuotiaista tarinankertojista ei kertonut mitään tarinan tapahtumapaikasta. Viiden vuoden iässä jotkut lapset kertoivat kuitenkin minimaalisesti tapahtumapaikasta ja taitavimmat viisivuotiaat kertoivat tapahtumapaikan lisäksi jotain lisäinformaatiota tarinan alusta, kuten

tapahtuma-ajan. Näin teki myös suurin osa seitsemänvuotiaista sekä kaikki yhdeksänvuotiaat lapset. Aikuisten tarinankerrontaa ja taitavimpien yhdeksänvuotiaiden kerrontaa kuvasi se, että he motivoivat tarinan alun kertomalla esimerkiksi päähenkilön reaktioista alkutapahtumaan ja reaktioon johtaneista syistä.

Kuullun tarinan juonen hahmottaminen sisältää paljon tulkintaa, jota lapsi tekee kuunnellessaan tarinaa ja ymmärtääkseen tarinan tapahtumia ja syy-seuraus suhteita (Emmott 1997, 95–105; Pan ja Snow, 1999; Bamberg & Moissinac, 2002). Uusia lauseita on osattava tulkita suhteessa toisiin jo esitettyihin lauseisiin sekä tekstin kokonaisuuteen. Lisäksi lapsen tulee kyetä tarkastelemaan asioita niin omasta, kuin muidenkin perspektiivistä (Pan & Snow, 1999; Sonnenschein, 1988). Tarinan muodostamat tapahtumat tulee lopulta hahmottaa kokonaisuutena, joka sisältää juonen ympärille kietoutuneen tavoitteen, keinon saavuttaa kyseinen tavoite ja ymmärtää lopputulos (Levy & Nelson, 1994). Kognitiivisia taitoja tarvitaan myös silloin, kun lapsen tulee suunnata tarkkaavaisuuttaan olennaisiin asioihin vastaanottaessaan puhetta, varastoidessaan tulevaa tietoa muistiin ja palauttaessaan tietoa muistista (Goswami, 1998). Kavannaughin ja Engelin (1998) mukaan tarinan uudelleen kertominen osoittaa, kuinka tarkkaan lapsi on keskittynyt kuuntelemaan tarinaa, miten hän on ymmärtänyt tarinan tapahtumat ja juonen etenemisen sekä miten lapsi muistaa yksityiskohtia tarinan.

Muistitoimintojen kehittymisen myötä lasten tarinankerrontataidot tarkentuvat. Lyhytkestoisen muistin kehittyessä lapsen kyky palauttaa mieleen kuulemaansa kielellistä informaatiota kasvaa ja lapsi voi käsitellä yhä enemmän informaatiota samanaikaisesti (Goswami, 1998, 190–192). Tämä onkin välttämätöntä, jotta moniosaiset tarinat voidaan muistaa ja ymmärtää. Goldmannin, Varman, Sharpin ym. (1999) tutkimustulosten mukaan kuuden vuoden ikäiset lapset kertoivat kuulemastaan tarinasta paljon enemmän vihjekysymysten avulla, kuin mitä he kertoivat vapaan kerronnan aikana. Tähän katsottiin olevan yhtenä syynä juuri lyhytkestoisen muistin rajoitukset tallennetun aineksen mieleenpalauttamisessa. Levyn (1999; 2003) mukaan tarinankerrontataitojen kehittämisessä oleellista onkin lapsen kyky tiivistää kuulemaansa ainesta ja siten tavoittaa tarinaa eteenpäin vievä juoni. Tiivistämisen aikana lapsi siirtää tietoa tarinasta pitkäkestoiseen muistiin. Lapsi voi vapaan kerronnan aikana purkaa tiivistetyn asiakokonaisuuden ja kertoa tarinan uudelleen. Bermanin & Slobinin (1994, 609) tutkimuksessa erityisesti viisivuotiaiden lasten tarinoita kuvasi se, että lapsi kertoi kuulijalle liian vähän tai liikaa tietoa. Tämä viestittää siitä, että lapsi on keskittynyt suuntaamaan puheensa enimmäkseen itselleen eikä niinkään kuuntelijalle.

Kyseessä ei ole tarinan aineksen unohtaminen, vaan ennemminkin kykenemättömyys huomioida kuulijan tarpeita.

Levy (1999; 2003) käyttää johdonmukaisesta tarinasta nimitystä koherentti tarina. Hänen mukaansa koherentti tarina toteuttaa lausetasolla koheesion periaatetta, jolloin lauseita yhdistetään toisiinsa linkkisanoin. Linkkisanaja ovat esimerkiksi pronomien käyttö, aikamuodot ja konjunktiot. Levy onkin tarkastellut johdonmukaisen tarinan kehittymistä linkkisanojen käytön kautta. Hänen mukaansa johdonmukaisen tarinan kertominen tapahtuu kolmessa vaiheessa. Ensimmäinen lapsi oppii käyttämään yksittäisiä linkkisanaja kuten ”koska” ja viittaa tarinan substantiiveihin pronomilla. Lapsi sitoo linkkisanojen avulla lauseita toisiinsa, mutta tapahtumat ovat vielä hyvin erillisiä toisistaan. Tämän jälkeen lapsi tiivistää linkkisanajoilla yhdistämiään lauseita kokonaisia tapahtumajaksoja kattaviksi ilmaisuiksi. Näiden tiivistettyjen ilmaisujen avulla lapsi kykenee hiljalleen hahmottamaan tarinan tapahtumat kokonaisuutena. Lopputuloksena on irrallisten lauseiden sijaan juonen hahmottava kokonaistulkinta tarinasta. Tämä antaa mahdollisuuden suunnitella puhetta siten, että se etenee tarinan juonen mukaisesti.

1.2 Kielen käyttö eri tilanteissa

Oppiessaan kertomaan tarinoita lapsi oppii samalla hallitsemaan laajoja kielellisiä kokonaisuuksia (Berman & Slobin, 1994; Pan & Snow, 1999) sekä harjoittelemaan kielen käyttämistä eri tilanteissa eri tavoin (Levy & Nelson, 1996). Kielenkäyttö on sidottu siihen tilanteeseen, jossa kieltä käytetään. Lauseen merkitys syntyy tilanteesta, jossa lause esitetään, lauseessa käytetyistä sanamuodoista sekä kieliopillisista säännöistä. Tilanteen hallintaan liittyvät taidot ovat osa kielen kehitystä (Barrett, 1999; Pan & Snow, 1999). Näillä taidoilla tarkoitetaan kommunikatiivisten funktioiden, keskustelutaitojen sekä diskurssitaitojen hallintaa (Barrett, 1999; Pan & Snow, 1999). Kielellä on oma tehtävänsä jokaisessa tilanteessa ja erilaiset tilanteet vaikuttavat siihen, kuinka kieltä käytetään. Kuuntelija antaa kuulemilleen lauseille merkityksen usein tilanteen mukaan ja tilanne vaikuttaa siihen, millaisia valintoja puhuja tekee tuottaessaan merkityksellisiä ilmaisuja, kuten mitä sanoja hän käyttää ja missä muodossa (Barrett, 1999). Tarinaa kertoessaan lapsen on mietittävä, mitkä asiat ovat tarinassa olennaisia ja mitkä toissijaisia ja miten hän voi kertoa näistä asioista muille ymmärrettävästi. Vain näin lapsi voi viedä tarinan juonta eteenpäin (Berman 2001).

Kommunikatiivisilla funktioilla tarkoitetaan kielen tehtävää kussakin tilanteessa (Barett, 1999). Kommunikatiivisia funktioita ovat esimerkiksi pyytäminen ja asioista tiedottaminen. Niitä voidaan toteuttaa monin eri tavoin ja erilaisia ilmauksia käyttäen. Saadakseen tahtonsa läpi tai tehdäkseen asiansa ymmärrettäväksi, lapsen on opittava käyttämään kieltä välineenä, jonka avulla hän voi toteuttaa kommunikatiivisia funktioita (Barett, 1999).

1.3 Keskustelutaidot

Kielen käyttöä opitaan vuorovaikutuksessa vanhemman kanssa ja kuten Levy ja Nelson toteavat (1994), diskurssitaitojen alkuperä löytyy lapsen ja vanhemman varhaisista keskustelutilanteista, lapsen omaksuessa vanhemman puhetta ja muokatessaan omaa puhettaan vanhemman puheen kaltaiseksi (ks. myös Bamberg & Moissinac, 2003; Levy, 1999; 2003; Tomasello & Brooks, 1999). Kokemuksen kautta sanojen useat muodot ja tekstiä kokonaisuudeksi yhdistävät sanat tulevat osaksi lapsen kielenkäyttöä. Kokemuksen ja harjoittelun myötä lapsi oppii käyttämään erilaisia sanoja ja sanakokonaisuuksia useissa eri tilanteissa. Samalla lapsi myös oppii, kuinka kussakin tilanteessa kieltä käytetään (Berman & Slobin, 1994; Kavannaugh & Engel, 1998; Pan & Snow, 1999; Barett, 1999).

Keskustelutaitojen hallitseminen mahdollistaa lapsen kyvyn olla mukana keskustelutilanteissa. Ollessaan mukana vuorovaikutustilanteessa lapsi käyttää hyväkseen monenlaista tietoa tulkitessaan kuulemaansa ja kontrolloidessaan tuottamaansa puhetta (Berman & Slobin, 1994). Lapsi havainnoi keskustelukumppaninsa eleitä ja ilmeitä, kuuntelee käytettyjä käsitteitä ja lauseita sekä tulkitsee tietoa aiemmin kuulemaansa puheeseen ja kokemustietoon pohjautuen. Lapsen tulee oppia milloin on hänen vuoronsa puhua ja lapsen tulee aloittaa puheensa siten, että keskustelukumppani ymmärtää sen. Lisäksi lapsen tulee jatkaa keskusteltavaa aihetta eteenpäin (Pan & Snow, 1999; Sonnenschein 1988). Tarinankerronnassa keskustelukumppanin huomioiminen näkyy Bermanin (2001) mukaan siinä, että lapsi antaa tarpeeksi lähtökohtatietoja aloittaessaan kerronnan esimerkiksi viittaamalla tarinan tapahtumapaikkaan tai päähenkilöön. Näin lapsi luo kuvan siitä, millaisesta tarinasta on kyse.

1.4 Sanojen monimutkaiset merkitykset

Sanoja yhdistelemällä muodostuu tarinan juonta kannattelevia monimutkaisia merkityksiä. Lapsen sanavaraston kasvun ja uusien sanamuotojen oppimisen myötä lapsella on käytettävissä yhä enemmän keinoja tuottaa diskursseja. Lapsi oppii uusia sanoja vertailemalla uutta ja vanhaa tietoa keskenään (Dromi 1999; Goswami 1998, 73-115, Lyytinen, 2003). Lapsen hallitsema sanavarasto ja kokemusten mielensisäinen organisointi vaikuttavat siihen, miten lapsi tulkitsee ympäröivää maailmaa ja kuulemaansa puhetta. Sanojen merkitysten tarkastelua kutsutaan semantiikaksi eli merkitysoviksi. Lapsi oppii sanojen merkitykset vuorovaikutuksessa muiden kanssa ensin viestimällä nonverbaalisti ja myöhemmin tuottamalla itse sanoja (Dormi 1999). Kognitiivisten taitojen kehittyessä lapsi oppii luokittelemaan ja nimeämään ympäröiviä asioita yhä tarkemmin omiin ryhmiinsä ja luokkiinsa. Tarinan kerronnassa ja ymmärtämisessä tarvitaan usein sellaisia sanoja, joilla ei ole konkreettisia havaittavissa olevia vastineita. Tällaisia sanoja ovat esimerkiksi mutta, oikeastaan ja iltapäivällä, jotka vievät juonta eteenpäin. Levyn ja Nelsonin (1994) mukaan tämänkaltaiset sanat ja niiden merkitykset ja käyttötarkoitukset opitaan osana tiettyä diskurssia niissä tilanteissa, joissa lapset ne kuulevat. Usein kestää vuosia, ennen kuin näiden sanojen kaikki käyttötavat opitaan.

1.5 Sanojen taivutuksen ja kieliopin omaksuminen

Sanojen eri taivutusten ja päätteiden tarkastelua kutsutaan muoto-opiksi eli morfologiaksi (Barett, 1999). Sanoja johdetaan, taivutetaan ja yhdistetään morfologisten sääntöjen mukaan. Kokonaisia lauseita tarkasteltaessa puhutaan lauseopista eli syntaktista. Ensin lapsi omaksuu oman kielensä äänteet ja äänteitä yhdistelemällä lapsi oppii muodostamaan sanoja (Barett, 1999; Silvén, 2002; Maratsos, 1999). Lauseita muodostaakseen lapsen tulee oppia muotoilemaan sanat oikeaan muotoon sekä yhdistämään eri sanoja kieliopillisten sääntöjen mukaisesti. Yksittäisten sanojen ja lauseopillisten merkkien tunnistaminen sekä sanojen perusrakenteen tietämys on välttämätöntä, jotta lapsi kykenee tunnistamaan puheesta sanojen päätteitä ja aikamuotoja sekä osaa itse yhdistää niitä eri sanoihin (Kuczaj, 1999; Silvén, 2002; Tomasello & Brooks, 1999). Emmotin (1997, 132, 267) mukaan sanojen erilaiset muodot toimivat vihjeinä, joiden avulla tarinaa seurataan. Nämä

taidot hallitessaan lapsi ymmärtää, milloin puhuja kertoo menneestä ja milloin tulevaisuudesta sekä havaitsee tarinan keskeiset tapahtumat ja käännekohdat.

Savinainen-Makkonen (2001, 24) kuvaa suomenkielen tyypillisiksi piirteiksi perusmuotoisen sanan kaksitavuisuuden sekä taivutetun sanan monimerkityksellisyyden. Sanoja taivutettaessa, voi yhdessä sanassa olla mukana kolme tai useampiakin sanoja. Tämä johtuu siitä, että tunnuksat ja päätteet liitetään sanan vartaloon. Silvénin (2002, 17) mukaan onnistunut taivutusmuotojen omaksuminen suomalaislapsilla vaatiikin lasten kykyä tunnistaa yksittäinen sana sen useissa eri muodoissa, jolloin sanaan on lisätty eri liitteet. Lasten tulee myös erottaa eri taivutuspäätteet toisistaan.

Kieltä opetellessaan lapset tuottavat usein sanoja väärin, ennen kuin oppivat sanojen oikeat muodot ja taivutukset. Virheelliset sanavartalot ja taivutukset kuuluvat osana lasten kielelliseen kehitykseen (Lyytinen, 2003). Lapset oppivat sanojen taivutuksen vaiheittain (Nunes, Bindman & Bryant, 1997; Lyytinen, 1988; 2003). Ensimmäisessä vaiheessa kaksi - kolmivuotiaat lapset tuottavat taivutusmuotoja, mutta eivät ole vielä sisäistäneet taivutusta koskevia sääntöjä (Lyytinen, 1988; 2003). Tämän jälkeen kolmen - neljän vuoden iässä lapset muodostavat omaa kielioppiaan ja vertaavat uusia kuulemiaan taivutuksia omaan kielioppiinsa. Tällöin on ominaista, että lapset käyttävät oikean taivutusmuodon sijasta jotain aiemmin oppimaansa taivutusmuotoa ja korvaavat esimerkiksi imperfektin preesensillä. Kolmannessa ja viimeisessä vaiheessa lapset hallitsevat taivutusjärjestelmämme perussäännöt. Tämän vaiheen suomalaislapset saavuttavat noin viiden vuoden iässä (Lyytinen, 1988; 2003).

Viimeisen vaiheen aikana lapsella alkaa olla yhä enemmän kykyjä tarinoiden kokonaisuuksien hahmottamiseen ja tarinoiden kertomiseen. Viiden vuoden iästä eteenpäin lapsi osaa soveltaa omaksumaansa kielioppia myös uusiin sanoihin ja kokonaisuun sanaluokkiin (Lyytinen, 1988; 2003). Lapsen puheessa on havaittavissa esimerkiksi eri sanaluokkien sanoja, adjektiivien vertailumuotoja ja sijamuotoja. Lisäksi lapset osaavat käyttää pää- ja sivulauseita sekä aktiivi- ja passiivilauseita ja he osaavat kertoa menneestä ja tulevasta. Lapset taivuttavat sanoja myös subjektin luvun mukaan eri persoonissa ja osaavat käsitellä puhe- tapahtuma- ja vertausaikaa toisistaan erillisinä. Tällöin lapsi osaa myös kuvata tapahtumia ajallisesti järjestyksessä. Viiden ja seitsemän ikävuoden välisenä aikana myös taivutusten käyttö sisäistyy ja lapset osaavat esimerkiksi adjektiivien komparatiivimuotojen ja verbin aikamuotojen käytön. Tällöin lapset alkavat myös kiinnittää huomiota erilaisiin kielenkäyttötapoihin ja voivat käyttää sellaisia sanan

muotoja, jotka sopivat juuri tiettyyn puhetilanteeseen, esimerkiksi tarinankerrontaan. Sananvartaloiden astevaihteluiden (esim. passiivin käyttö) ja poikkeuksien oppimista, sääntöjen yhdistelyä ja uudelleen muokkausta tapahtuu vielä kouluikässä. Se, että lapsi käyttää puhuessaan sanan perusmuotoa, kertoo usein siitä, ettei lapsi vielä hallitse kyseisen sanan taivutusmuotoa.

Vaikka kieliopin perussäännöt ja sanojen useat eri muodot ja käyttötavat sisäistetään seitsemään ikävuoteen mennessä, on sujuvan diskurssin tuottamiseen vielä matkaa. Nuoret lapset esittävät tarinan usein viivamaisesti tapahtumasta toiseen, käyttäen mennyttä aikamuotoa kuvaamaan yhtä tapahtumajaksoa ja tämän jälkeen aloittavat toisen tapahtumaketjun kuvaamisen (Berman & Slobin, 1994, 601–603; Bamberg, 1997). Iän myötä lapset oppivat kuvaamaan tapahtumia käyttäen eri aikamuotoja yhden tapahtumajakson sisällä.

Tässä tarinankerronnan kehitystä koskevassa tutkimuksessa etsitään vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Millaisia tarinoita suomalaislapset kertovat viiden ja kuuden vuoden iässä?
2. Miten tarinankerronta kehittyy viiden ja kuuden ikävuoden välillä?
3. Kertovatko pojat tarinasta eri tavoin kuin tytöt?
4. Onko vapaalla kerronnalla ja vihjeistetyllä kerronnalla vaikutusta mielestäpalauttamiseen?

2 MENETELMÄT

2.1 Koehenkilöt

Tutkimuksen aineisto on osa Dosentti Maarit Silvénin johtamaa seurantatutkimusta ”Vuorovaikutus ja kehitys varhaislapsuudessa” (Silvén, 2002). Seuranta aloitettiin tammikuussa 1993. Tutkimukseen osallistuneet lapset olivat yksikielisiä Turussa tammi-helmikuussa 1992 avo- tai avioliittoon syntyneitä esikoislapsia ja he olivat terveitä ja täysiaikaisia. Tutkimukseen osallistui 69 perhettä. Tämä oli 66 % kaikista mukaan valituista perheistä. Perheet, jotka eivät halunneet mukaan tutkimukseen, eivät poikenneet merkitsevästi tutkimukseen osallistuneista

perheistä lasten terveydentilan, lasten sukupuolen, vanhempien koulutustason tai vanhempien iän osalta. Tutkimukseen osallistuneiden äitien keski-ikä oli tutkimuksen alkamishetkellä 27.9 ja isien 30.1 vuotta. Äideistä 20 %:lla oli akateeminen loppututkinto, 41 %:lla opistotasoinen koulutus, 25 % oli käynyt ammattikoulun ja 14 % oli käynyt peruskoulun tai lukion. Isistä 41 %:lla oli akateeminen loppututkinto, 12 %:lla opistotasoinen koulutus, 38 % oli käynyt ammattikoulun ja 10 % oli käynyt peruskoulun tai lukion. Äitien koulutus vastasi tasoltaan koulutuksen jakautumista samanikäisen kaupunkilaisväestön kanssa (Tilastokeskus 1993; χ^2 (n=66) = 2.07, p= .56).

Tässä raportoitu seuranta-aineisto perustuu 62 lapsen otokseen, joista 37 oli tyttöjä ja 25 poikia. Tutkimushetkellä lapset olivat viiden ja kuuden vuoden ikäisiä (+\ - 1 viikko). Kuuden vuoden iässä tyttöjä oli mukana yksi enemmän. Sukupuolijakauma ei poikennut merkitsevästi odotetusta sukupuolijakaumasta (Tilastokeskus 2003; χ^2 (2 N=62) = 2.19 p=.14). Tutkimusaineisto kerättiin Turun yliopiston Psykologian laitoksen Oppimistutkimuksen keskuksessa.

2.2 Tutkimuksen tarinat

Vanhemmat lukivat lapsille tarinan, joka valittiin Diagnostiset testit 2. testisarjasta (Vauras, Mäki, Dufva & Hämäläinen, 1995). Testisarja on suunniteltu koulutulokkaiden ja 1.luokan oppilaiden kuullun ja luetun ymmärtämisen arviointiin. Viisivuotiaana lapsille luettiin tarina ”Tupsu-orava suojelee poikasiaan” (taulukko 1) ja kuuden vuoden iässä lapsille luettiin tarina ”Kille-kani pakenee koloon” (taulukko 2). Molemmat tarinat olivat kertomustyyppisiä tarinoita tutuista eläimistä (ks. Vauras & Friedrich, 1994). Tarinan juoni rakentui yhden tapahtuman ympärille. Molemmille tarinoille oli ominaista, että tarinan tapahtumat tapahtuivat tietyssä ajassa ja paikassa, jossa toimijat yrittävät saavuttaa tietyt päämäärät. Päähenkilö kohtasi esteitä, joihin hän juonen edetessä löysi ratkaisukeinot. Tarinoissa kuvattiin myös päähenkilön reaktioita tapahtumiin. Tarinat etenivät perinteisen sadun kieliopin mukaan. Tarina jakautui tarinan alkuun, keskikohtaan ja loppuun. Näistä käytetään taulukoissa 1 ja 2 nimiä *alkutapahtuma*, *juonenkäänteet* ja *lopputulos*. Osa tapahtumista oli puolestaan tarinaa kuvailevia tapahtumia ja ne on puolestaan nimetty taulukoissa 1 ja 2 *kuvailuksi*, *toimintatavaksi* ja *loppukuvaukseksi*. Juonta kannattelevat kohdat ovat merkitty taulukkoihin 1 ja 2 kahdella tähdellä ja kuvailevat kohdat yhdellä tähdellä.

Taulukko 1

”Tupsu-orava suojelee poikasiaan” 5-vuotiaana luettu tarina.

Alkutapahtuma ja kuvailu*:** Metsässä Tupsu-oravan pallomainen pesä on suuren kuusen oksien alla (*päähenkilö 4p.***). Se pitää hyvää huolta pesänsä kunnosta (*ympäristö 2p.**). Eräänä päivänä Tupsu vie ruokaa poikasille (*alkutilanne 3p.***) ja huomaa ison haukan läheisessä männyssä (*vaara 4p.***). Tupsu vilkuilee pelästyneenä ympärille (*reaktio 3p.**) ja kiiruhtaa pesälleen (*pakeneminen 2p.***).

Juonenkäänne ja toimintatapa:** Se siirtää poikaset suussaan yhden kerrallaan toisen pesän suojaan (*pakoyritys 4p.***). Tupsun viedessä viimeistä poikasta (*kuvailu 2p.**) haukka laskeutuu aivan vahan pesän lähelle (*este 3p.***). Tupsu kiertää äkkiä kuusen takapuolelle (*ratkaisuyritys 2p.***) ja laskeutuu maahan pensaiden suojaan (*keino 3p.**).

Lopputulos ja loppukuvaus*:** Näin lopulta kaikki poikaset pelastuvat (*tulos 2p.***) ja pääsevät turvaan (*kuvailu 2p.**). Tupsu alkaa hoitaa poikasiaan iloisena omasta oveluudestaan (*reaktio 3p.***). Se raaputtaa etukäpäälällä pientä korvaansa (*päätös 3p.**). Tupsu-oravan pyöreä pesä on oksien alla ison kuusen latvassa.

94-sanaa.

Taulukko 2

”Kille-kani pakenee koloon” 6-vuotiaana luettu tarina.

Alkutapahtuma ja kuvailu*:** Kille-kani käy mielellään syömässä salaattia metsikön viereisellä pellolla (*päähenkilö 4p.***). Se rouskuttaa innolla vihreää salaatinlehteä (*ympäristö 3p.**). Eräänä päivänä Kille-kani kuulee kohinaa läheisestä pusikosta (*alkutilanne 3p.***) ja haistaa vaarallisen ketun (*vaara 3p.***). Kille pelästyy (*reaktio 2p.**) ja loikkaa nopeasti hiekkakummun suojaan (*pakeneminen 3p.***).

Juonenkäänne ja toimintatapa*:** Se alkaa vimmatusti kaivaa pehmeään maahan koloa (*pakoyritys 3p.***) päästäkseen suojapaikkaan (*kuvailu 2p.**). Mutta hetken kaivettuaan sen käpälät osuvat suureen kivenlohkareeseen (*este 3p.***). Kille alkaa kaivaa maata suoraan alaspäin (*ratkaisuyritys 3p.***) ja pölyttää hiekkaa taakseen vahvoilla takajaloillaan (*keino 3p.**).

Lopputulos ja loppukuvaus*:** Lopulta suojakolo ulottuu tarpeeksi syvälle kiven alle (*tulos 2p.***) ja suojaa ketulta (*kuvailu 2p.**). Kille lysähtää väsyneenä kolon perälle (*reaktio 3p.***). Se rapsuttaa takakäpäälällä korvansa takaa (*päätös 3p.**). Kille haluaa kuitenkin käydä vielä syömässä hyvää salaattia pelloilta.

91-sanaa.

Maksimipisteet molemmissa tarinoissa 42 pistettä.

** Juonta kannattelevat tarinan kohdat (maksimipisteet 26p., alkutapahtuma 13 p., juonenkäänneet 9p., lopputulos 5p.).

* Kuvailivat tarinan kohdat.

2.3 Tutkimuksen kulku

Lapsen ja vanhemman sekä lapsen ja tutkijan väliset tilanteet videoitiin myöhempää analysointia varten. Ensinnä tutkija pyysi lapsen vanhempaa lukemaan tarinan lapselle kaksi kertaa peräkkäin. Kun äiti/isä oli lukenut lapselle tarinan, tutkija saapui paikalle ja pyysi lasta kertomaan tarinasta mitä lapsi muisti: ”Kerroppa nyt mitä se äiti/isä luki sulle?”. Jos lapsi ei vastannut mitään, tutkija rohkaisi vielä kysymällä uudelleen esimerkiksi seuraavasti: ”Mitäs siinä tarinassa tapahtui, oliko siinä joku norsu?”. Tätä mieleenpalauttamistilannetta kutsutaan vapaaksi kerronnaksi.

Vapaan kerronnan jälkeen tutkija kysyi lapselta viisi vihjeistettyä kysymystä (taulukko 3) tarinasta aloittaen sanomalla: ”Kerropa vielä uudelleen, mitä tapahtuu eräänä päivänä...”. Jos lapsi ei vastannut tutkijalle heti, hän toisti vielä kysymyksen kertaalleen. Mikäli lapsi ei edelleenkään vastannut, tutkija siirtyi seuraavaan kysymykseen. Tätä mieleenpalauttamistilannetta kutsutaan vihjeistetyksi kerronnaksi.

Taulukko 3

Vihjekysymykset

Tupsu-orava suojelee poikasiaan (5-vuotiaana luettu tarina).

1. Mitä tapahtuu eräänä päivänä, kun Tupsu-orava vie ruokaa poikasilleen? (alkutilanne)
2. Millä tavoin Tupsu yritti pelastaa poikaset? (pakoyritys)
3. Mitä orava teki, kun haukka lensi aivan pesän lähelle? (ratkaisuyritys ja keino)
4. Mitä seurasi, kun Tupsu-orava kiersi kuusen taakse ja laskeutui maahan? (lopputulos)
5. Mitä Tupsu-orava teki, kun se oli saanut poikaset varapesän turvaan? (reaktio ja päätös)

Kille-kani pakenee koloon (6-vuotiaana luettu tarina).

1. Mitä tapahtuu eräänä päivänä, kun Kille-kani on syömässä pellon laidalla? (alkutilanne)
 2. Millä tavoin Kille-kani yrittää päästä turvaan ketulta? (pakoyritys)
 3. Miten Kille selvisi suuresta kivenlohkareesta, joka tuli vastaan sen kaivaessa koloa? (ratkaisuyritys ja keino)
 4. Millä tavoin Kille onnistui pakopuuhassaan? (lopputulos)
 5. Mitä Kille-kani teki, kun se oli päässyt kolon perälle? (reaktio ja päätös)
-

2.4 Tarinan kerronnan arviointi

Tarinan kerronnassa arvioitiin viittä asiaa. Lasten kertomista tarinoista laskettiin merkityskokonaisuuksia, morfeemien lukumäärää, linkkisanojen käyttöä, järjestystä ja vihjekysymyksien vastauksia.

Vapaalla kerronnalla arvioitiin tarinan keskeisten asioiden ymmärtämistä. Arvioinnissa kiinnitettiin huomiota siihen, kuinka hyvin lapsi toi esille tarinassa tulleet asiat. Lapsen kertoman tarinan ei tarvinnut olla sanatarkasti alkuperäisen tekstin kaltainen. Kaikki selkeät synonyymit ja erilaiset tavat ilmaista sama asia hyväksyttiin samanarvoisiksi kuin vastaavat esimerkkipisteytykset. Myös vihjeistetyssä kerronnassa huomio kiinnitettiin vastausten merkitykseen ja ideaan, eikä vastausten tarvinnut olla sanatarkasti alkuperäisen tekstin kaltaisia.

Yksittäisten vihjekysymysten kohdalta arvioitiin lapsen tietoa tarinan sisällöstä ja lapsen kykyä päätellä tarinan tapahtumia.

Vapaan kerronnan pisteyttäminen

Tarinan juonen merkityskokonaisuudet

Lasten kertomat tarinat vapaan kerronnan ja vihjeistetyn kerronnan aikana litteroitiin sanatarkasti. Taulukoista 1 ja 2 on nähtävissä, kuinka tarina jaettiin 15 merkityskokonaisuuteen, jotka nimettiin tarinan tapahtumien mukaan. Näistä muodostui 15 muuttujaa, joiden vaihteluväli oli 0-4 pistettä. Pisteet muutettiin prosenteiksi. Merkityskokonaisuudet muodostivat tarinan tapahtumat. Osa tapahtumista oli juonta kannattelevia tapahtumia ja osa kuvailevia. Merkityskokonaisuudet muodostuivat subjektista, predikaatista ja niiden määreistä, ensisijassa objektista tai sen puuttuessa adverbiaalista (Vauras, Mäki, Dufva & Hämäläinen, 1995). Kaikissa merkityskokonaisuuksissa ei ollut subjektia, koska se ilmeni asiayhteydestä. Tarinat pisteytettiin sen mukaan, kuinka paljon lapsen tarinassa esiintyi tarinan mukaisia merkityskokonaisuuksia ja kuinka tarkasti niistä kerrottiin. Lapsi sai pisteitä seuraavasti:

0 = Lapsi ei tuottanut yhtään merkityskokonaisuudessa esiintyvää ilmaisua.

1 = Lapsi esitti yhden asian merkityskokonaisuuden ydinideasta.

2 = Lapsi esitti merkityskokonaisuuden ydinidean.

3 = Lapsi esitti yhden ydinideaa tarkentavan lisämääreen.

4 = Lapsi esitti kaksi ydinideaa tarkentavaa lisämäärettä.

Taulukossa 4 on esitetty esimerkkejä lasten kertomista tarinoista ja niiden pisteytyksistä.

Taulukko 4

Esimerkkejä lasten esittämistä tarinoista ja merkityskokonaisuuksien pisteistyksestä 5- ja 6-vuoden iässä (T=tutkija).

Hiljainen tarinankerronta

”Liisa” 5 vuotta. (L=Liisa)

”Liisa” 6 vuotta

T:”Mitäs se äiti sulle luki täällä?”

T:”Mitäs se äiti luki sulle?”

L:”En minä tiedä”

L:”En kerro”

T:”Mistä se kerto se satu?”

T:”Et kerro? Kerropa vaan, mitäs siinä oli?”

L:”En mä tiedä”.

L:”En kerro”

T:”Oliko siinä norsu?”

T:”Oliks siinä koira?”

L:”Ei.”

L:”Ei.”

T:”Ei, no mikäs siinä oli?”

T:”Oliks siinä kani?”

L:

0 pistettä

L: ”Kille-kani.”

0 pistettä

Keskivertoinen tarinankerronta

”Jenni” 5 vuotta (J= Jenni)

”Pekka” 6 vuotta (P=Pekka)

T:”Mitäs se äiti luki sulle äskön?”

T:”Mitäs se äiti luki sulle äskön?”

J:”En mä muista enää.”

P:”En mä muista.”

T:”Mitäs siinä tarinassa oli?”

T:”Mitäs siinä tarinassa oikein oli?”

J:”Tupsu-orava.”

P:”Kettu ja pupu. Kettu yritti ottaa sitä

T:”Tupsu-orava, joo. No mitä äiti kertoi siitä oravasta?”

pupua kiinni (1p.). Sit se pupu meni sinne

J:”Et se hoiteli poikiaan (2 pist.).

maan alle (2p.). Sitten se oli sielä suojassa

Se näki kuusen latvassa ison haukan (4 pist.).”

se pupu eikä se saanut eiku se susi ei saanut

syötyä sitä (2p.).”

6 pistettä

5 pistettä

Taitava tarinankerronta .

”Kati 5 vuotta” (K=Kati)

”Paula” 6 vuotta

(P=Paula)

T: ”Mitäs se äiti luki sulle äskön?”

T: ”Mitäs se äiti luki?”

K: Semmosen tarinan

P: ”Kille-kanista. Se asus metsässä ja siin

T: Mitäs siinä tarinassa oli?”

metsän laidalla oli pelto. Ja se kävi sielt pel-

K: Orava ja haukka ja pari oravan poikasta.

lolta hakemassa salaattia (3p.) Sit se eräänä

Kun se näki sen haukan (2 p.) ni se pelästy ja...

päivänä kuuli kummallista huminaa läheisestä

vilkuili ympärilleen (2 p.) Ja sitte se meni kiireesti

pensaasta (2p.) Ja sit se vainus et se oli

sinne pesään ja siirsi poikaset yhden toisensa

semmoinen paha kettu (4 p.) ja sitte se meni

jälkeen turvaan (3 p.)

semmoisen hiekkakasan taakse piiloon (3 p.) ja

Ja sit ne pelastu (2 p.)

alko kaivaan koloa (2 p.) ja kun se oli vähän

matkaa kaivanu ni siten se tota noin ni sit se alotti,

sit se sai kiven vastaan (1p.). Sit se alko kaivaan

suoraan maan alle (2p.). Sit kun se oli tarpeeks

syvälle sen kaivanu (2p.) ni se lysähti sinne kolon

pohjalle (3p.).

9 pistettä

22 pistettä

Lasten tuottamien merkityskokonaisuuksien perusteella lapset jaettiin kolmeen ryhmään. Vapaan kerronnan ja vihjeistetyn kerronnan tarinan pisteet yhdistettiin. Jos lapsi sai 0-3 pistettä merkityskokonaisuuksista, hän kuului ryhmään *Hiljaiset*. Tässä ryhmässä olleet lapset eivät kertoneet tarinasta juuri mitään kummankaan mieleenpalautustilanteen aikana. Jos lapsi sai 4-9 pistettä, hän kuului ryhmään *Hiljaiset tietäjät*. Tässä ryhmässä lapsi kertoi usein tarinasta

vihjeistetyn kerronnan aikana, mutta ei vapaan kerronnan aikana. Jos lapsi sai 10-30 pistettä, hän kuului ryhmään *Taitavat tietäjät*. Tässä ryhmässä lapsi kertoi tarinasta molempien palautustilanteiden aikana.

Tarinan morfeemit

Lasten tuottamista tarinoista laskettiin morfeemien lukumäärää. Taitava taivutusten käyttö lisäsi morfeemien lukumäärää. Vaihteluväli morfeemien tuotossa oli 0-105 morfeemia. Jokainen sana muodostuu sanavartalosta ja sanan päätteistä siten yhdessä sanassa voi olla monta morfeemia (poikaset = perusmuoto poikanen 1 morfeemi, päätte -t = monikko 1 morfeemi). Mikäli lapsi toisti samaa sanaa peräkkäin, kyseistä sanaa tarkasteltiin vain kerran. Väärästä tiedosta tai tarinaan liittymättömästä tiedosta ei laskettu morfeemeja. Alla on esimerkkejä lasten saamista pisteistä.

”Juuso” 5 vuotta

”Sen Tupsu-oravan (5 p.). Mm. Haukka vaani siä (5 p.). Ne poikaset pelastu (5 p.)”

”Juuso” 6 vuotta

”Kille-kani (2 p.). Se haistaa ketun (6 p.). Se menee suojaan hiekkakasan taakse (11 p.). Se lysähtää sinne kuoppaan (8 p.). En mä enempää muista.”

Tarinan linkkisanat

Tarinoiden johdonmukaista etenemistä tarkasteltiin laskemalla lasten tuottamista tarinoista merkityskokonaisuuksia toisiinsa yhdistäviä linkkisanoja. Linkkisanaja olivat esimerkiksi konjunktiot (ja, koska, mutta) ja aikamuotojen sekä pronomien käyttö (mentyään, kannettuaan). Vaihteluväli linkkisanojen käytössä oli 0-10 linkkisanaa. Alla on esimerkkejä lasten saamista pisteistä.

”Kaisa” 5 vuotta

”Haukka...orava. Mm...haukka meinas syödä. Sit (1 p.) se äiti orava vei ne turvaan.

”Johanna” 6 vuotta

”No...se Kille tahtos syyä sitä salaattia ja sit (1 p.) se kuuli siitä pensaasta rapinaa ja sit (1 p.) se haisto ketun hajun. Sit (1 p.) se niinku alko kaivamaan. Sit kun (1 p.) se oli kaivanut siin sen etutassut osus yhteen isoon kivenlohkareeseen ja (1 p.) se kaivo sen kiven alle syvän piilopaikan.”

Tarinan järjestys

Tarinan merkityskokonaisuuksien kertomista juonen mukaisessa järjestyksessä vapaan kerronnan aikana tutkittiin tarkastelemalla sitä, kertoiko lapsi merkityskokonaisuuksista oikeassa järjestyksessä edeten tarinan juonen mukaan. Lapsi sai yhden pisteen kertoessaan kahdesta merkityskokonaisuudesta oikeassa järjestyksessä, kaksi pistettä lapsi sai kertoessaan kolmesta merkityskokonaisuudesta oikeassa järjestyksessä ja niin edelleen. Enintään lapsen oli mahdollista saada 14 pistettä, koska tarinassa oli yhteensä 15 merkityskokonaisuutta (ks. taulukot 1 ja 2).

Vihjeistetyn kerronnan pisteyttäminen

Vihjekysymykset

Seuraavaksi pisteytettiin lasten vastaukset viiteen yksittäiseen vihjekysymykseen, joista tuli omat muuttujansa. Kysymykset koskivat tarinan alkutilannetta, pakoyritystä, ratkaisuyritystä ja keinoa pelastua, lopputulosta ja päähenkilön reaktiota ja lopputilanteen kuvailua (ks. taulukot 1 ja 2). Vihjeistettyjen kysymysten avulla arvioitiin lapsen tietoa tarinan sisällöstä ja lapsen kykyä päätellä tarinan tapahtumia. Vihjekysymyksistä lapsi sai pisteitä seuraavasti:

0 = Lapsi ei vastannut, ei tiennyt vastausta tai vastasi väärin.

1 = Lapsi vastasi hieman epämääräisesti tai virheellisesti, mutta pyrki tavoittamaan tekstissä kerrotun vastauksen.

2 = Lapsi kertoi riittävän tarkasti tai tarkasti oikean vastauksen yhteen osaan moniosaista vastausta.

3 = Lapsi kertoi riittävän tarkasti oikean vastauksen kahteen osaan moniosaista vastausta.

Kysymys 2: Millä tavoin Tupsu yritti pelastaa poikaset?

”Juha”: ”Sit ko siit korpista.” 0-pistettä

”Sini”: ”Laitto ne suojaan.” 1-piste

”Heidi”: ”Se otti ne suuhun ja vei toiseen pesään.” 2-pistettä

”Taru”: ”Meni kiireesti kotiin ja siirsi ne poikaset yhden toisensa jälkeen turvaa.” 3-pistettä

Kuten myös vapaankin kerronnan aikana, vihjeistetyn kerronnan aikana kerrotut tarinat jaettiin 15 merkityskokonaisuuteen, joista muodostui 15 muuttujaa. Pisteet muutettiin prosenteiksi. Merkityskokonaisuudet pisteytettiin myös samalla tavalla, kuten on nähtävissä taulukoissa 1 ja 2 ja

lasten tarinoiden esimerkeissä taulukossa 4. Kuten vapaankin kerronnan aikana kerrotuista tarinoista, myös vihjepalautuksen aikana kerrotuista tarinoista laskettiin morfeemien lukumäärä.

3 TULOKSET

Kaikki tilastolliset analyysit suoritettiin SPSS 11.0 for Windows (2000) tilasto-ohjelmalla. Aluksi tarkastellaan tarinankerronnan muutosta ikätasolta toiselle vapaan kerronnan ja vihjeistetyn kerronnan aikana. Lopuksi vielä katsotaan kuinka pysyvää kehitys on.

3.1 Tarinankerronnan kehitys viiden ja kuuden vuoden iässä

Vapaa kerronta

Viiden vuoden iässä 2/3 lapsista ei kertonut tarinasta mitään, mutta kuuden vuoden iässä jo yli 4/5 lapsista kertoi tarinasta jotain. Vapaan kerronnan aikana viisivuotiaista lapsista 62 % ei kertonut tarinasta lainkaan tai he mainitsivat vain yhdestä tarinan tapahtumasta. 18 % lapsista kertoi tarinasta kaksi tapahtumaa oikeassa järjestyksessä ja parhaimmat 6 % kertoivat jo viidestä tapahtumasta oikeassa järjestyksessä. Kuusivuotiaana lapsista 18 % ei kertonut tarinasta lainkaan tai he kertoivat jotain tarinan yhdestä kohdasta, 5 % lapsista kertoi tarinan kahdesta kohdasta oikeassa järjestyksessä ja parhain kuusivuotiaista kertoi jo yhdestätoista tapahtumasta oikeassa järjestyksessä.

Taulukossa 5 on esitetty vaakasuorassa tarinan osista kertomisen pistejakaumat viiden ja kuuden vuoden iässä.

Taulukko 5

Tarinan osien prosentuaaliset pistejakaumat vapaan kerronnan aikana 5 (N=62) ja 6 (N=63) vuoden iässä.

	5-vuotiaana					6-vuotiaana				
	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4
Alkutapahtuma										
Päähenkilö	93.5	1.6	1.6	3.2	0.0	38.1	0.0	22.2	22.2	16.7
Taustatilanne	98.4	0.0	0.0	1.6	0.0	85.7	4.8	4.8	4.8	0.0
Vaara	88.7	6.5	1.6	1.6	1.6	36.5	23.8	28.6	11.1	0.0
Pakeneminen	98.4	0.0	1.6	0.0	0.0	74.6	4.8	11.1	9.5	0.0
Kuvailu										
Ympäristö	100.0	0.0	0.0	0.0	0.0	95.2	3.2	1.6	0.0	0.0
Reaktio	95.2	3.2	0.0	1.6	0.0	96.8	0.0	3.2	0.0	0.0
Juonenkäännteet										
Pakoyritys	74.2	1.6	8.1	12.9	3.2	34.9	25.4	3.2	9.5	0.0
Este	80.6	12.9	4.8	1.6	0.0	66.7	12.7	12.7	7.9	0.0
Ratkaisuyritys	95.2	1.6	0.0	3.2	0.0	74.6	1.6	20.6	3.0	0.0
Toimintatapa										
Kuvailu	98.4	1.6	0.0	0.0	0.0	85.7	1.6	12.7	0.0	0.0
Keino	91.9	3.2	0.0	4.8	0.0	87.3	4.8	6.3	1.6	0.0
Lopputulokset										
Tulos	83.9	1.6	14.5	0.0	0.0	84.1	9.5	6.3	0.0	0.0
Reaktio	95.2	0.0	4.8	0.0	0.0	84.1	1.6	9.5	4.8	0.0
Loppukuvaus										
Päätös	96.8	0.0	3.2	0.0	0.0	90.5	7.9	1.6	0.0	0.0
Kuvailu	100.0	0.0	0.0	0.0	0.0	85.7	0.0	9.5	4.8	0.0

Viisivuotiaita koskevat jakaumat osoittavat, että viiden vuoden iässä lapset kertoivat vain vähän kuulemastaan tarinasta. Lapset kertoivat tarinan *alkutapahtumasta* hyvin vähän. Alusta parhaiten lapset mainitsivat kohdat, joissa päähenkilö esitellään ja päähenkilö havaitsee vaaran. Tarinan keskikohdan *juonenkäännteistä* lapset kertoivat viiden vuoden iässä huomattavasti alkutapahtumaa paremmin. Erityisesti he kertoivat päähenkilön pakoyrityksestä ja päähenkilön kohtaamasta esteestä. Tapahtumia kuvailevista kohdista (esim. *ympäristö ja kuvailu*) ja esteen voittamiseksi keksitystä *ratkaisuyrityksestä* viisivuotiaat lapset eivät sen sijaan maininneet juuri mitään. Tarinan lopusta lapset kertoivat parhaiten *lopputuloksen*. Muut tarinan lopun kohdat (*reaktio, päätös ja kuvailu*) olivat enemmän kuvailevia ja niistä lapset kertoivat hyvin vähän. Viiden vuoden iässä lapset näyttivätkin kiinnostavan eniten huomiota tarinan kaikkein olennaisimpiin juonenkäännteisiin, joiden ympärille muut tarinan tapahtumat kietoutuvat.

Kuusivuotiaiden jakaumat osoittavat, että kuuden vuoden iässä lapset kertoivat tarinan *alkutapahtumasta* jo paljon (taulukko 5). Suurin osa lapsista esitteli tarinan päähenkilön ja kertoi tapahtumasarjan aloittavasta vaaran havaitsemisesta. Lapset kertoivat parhaiten juonenkäännteistä ja tarinan vähiten *lopputuloksesta*. Edelleenkin lapset kuvailivat juonen tapahtumia melko vähän

(*kuvailu, toimintatapa ja loppukuvaus*). Pistejakaumasta voidaan myös huomata, että kuuden vuoden iässä lapset kertoivat tapahtumista entistä useammin kahden ja kolmen pisteen verran. Kuusivuotiaiden lasten tarinankerronta olikin entistä tarkempaa ja monipuolisempaa kuin vuotta aiemmin. Neljän pisteen arvoisesti kertominen oli kuitenkin harvinaisia myös kuuden vuoden iässä.

Vihjeistetty kerronta

Taulukossa 6 on esitetty vaakasuorassa tarinan osista kertomisen pistejakaumat vihjeistetyn kerronnan aikana.

Taulukko 6

Tarinan osien prosentuaaliset pistejakaumat vihjeistetyn kerronnan aikana 5 (N=62) ja 6 (N=63) vuoden iässä.

	5-vuotiaana					6-vuotiaana				
	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4
Alkutapahtuma										
Päähenkilö	100.0	0.0	0.0	0.0	0.0	90.5	0.0	22.2	22.2	16.7
Taustatilanne	90.3	6.5	0.0	3.2	0.0	82.5	6.3	6.3	4.8	0.0
Vaara	67.7	4.8	11.3	16.1	0.0	25.4	23.8	28.6	11.1	0.0
Pakeneminen	98.4	1.6	0.0	0.0	0.0	71.4	4.8	11.1	9.5	0.0
Kuvailu										
Ympäristö	100.0	0.0	0.0	0.0	0.0	98.4	3.2	1.6	0.0	0.0
Reaktio	98.4	0.0	0.0	1.6	0.0	96.8	0.0	3.2	0.0	0.0
Juonenkäänneet										
Pakoyritys	36.4	0.0	24.2	27.3	6.1	15.9	25.4	3.2	9.5	0.0
Este	71.0	3.2	16.1	9.7	0.0	93.7	0.0	6.3	0.0	0.0
Ratkaisuyritys	88.7	4.8	6.5	0.0	0.0	58.7	12.7	27.0	1.6	0.0
Toimintatapa										
Kuvailu	98.4	0.0	1.6	9.7	0.0	100.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Keino	62.9	30.6	3.2	3.2	0.0	88.9	1.6	1.6	0.0	0.0
Lopputulos										
Tulos	93.5	1.6	4.8	0.0	0.0	57.1	22.2	20.6	0.0	0.0
Reaktio	87.1	4.8	6.5	1.6	0.0	65.1	23.8	9.5	1.6	0.0
Loppukuvaus										
Päätös	95.2	0.0	4.8	0.0	0.0	79.4	19.0	1.6	0.0	0.0
Kuvailu	88.7	0.0	8.1	3.2	0.0	63.5	0.0	20.6	15.9	0.0

Viisivuotiaiden jakaumat osoittavat, että vihjekysymykset auttoivat heitä kertomaan tarinasta (taulukko 5 ja 6). Kun verrataan vapaata kerrontaa ja vihjeistettyä kerrontaa, voidaan huomata, että viiden vuoden iässä lapset saivat tarinoistaan vihjeistetyn kerronnan aikana keskimääräisesti enemmän pisteitä kuin vapaan kerronnan aikana. *Alkutapahtumasta* ja alun *kuvailusta* lapset kertoivat viiden vuoden iässä edelleen melko vähän. Selvimmin vihjeet auttoivat lapsia kertomaan tarinan *juonenkäänneistä*, josta he kertoivat parhaiten myös vapaan kerronnan aikana. Erityisesti

ratkaisuyrityksestä lapset kertoivat selvästi paremmin kuin vihjeistetyn kerronnan aikana. Myös tarinan lopusta (*reaktio, päätös ja kuvailu*) lapset kertoivat hieman paremmin vihjeistetyn kerronnan aikana, vaikkakin he kertoivat lopusta edelleen hyvin vähän.

Vastaavasti kuuden vuoden iässä vihjeistetty kerronta ei vaikuttanut tarinan osista kertomiseen yhtä selvästi (taulukot 5 ja 6). Lapset kertoivat tarinan alkutapahtuman aloittavasta *päähenkilön* kuvauksesta paremmin vapaan kerronnan aikana. Muista alkutapahtumista lapset kertoivat hyvin samankaltaisesti, kuitenkin hieman paremmin vihjeistetyn kerronnan aikana. Myös vihjeistetyn kerronnan aikana tarinan alusta kertominen lisääntyi eniten vuoden aikana. *Juonenkäänteiden* tapahtumista lapset kertoivat parhaiten. *Esteestä* ja juonenkäänteitä kuvailevista kohdista he kertoivat paremmin vapaan kerronnan aikana muista juonenkäänteiden tapahtumista he kertoivat paremmin vihjeistetyn kerronnan aikana. *Lopputuloksesta* lapset kertoivat myös vihjeistetyn kerronnan aikana hyvin vähän.

Lasten vapaan kerronnan ja vihjeistetyn kerronnan merkityskokonaisuudet laskettiin yhteen ja ristiintaulukointiin. Minkä perusteella lapset voitiin jakaa kolmeen ryhmään *Hiljaiset, Hiljaiset tietäjät* ja *Taitavat tietäjät*. Ryhmät ovat nähtävissä taulukossa 7.

Taulukko 7

Ryhmäjako 5 - ja 6 - vuoden iässä.

	Hiljaiset		Hiljaiset tietäjät		Taitavat tietäjät		N	
	n	%	0-3 p.	n	%	4-9 p.		n
5-vuotiaana	22	(35)	32	(52)	8	(13)	62	
6-vuotiaana	7	(10)	27	(44)	29	(47)	63	

Kaikkien ryhmien edustajia oli niin viisivuotiaissa kuin kuusivuotiaissakin lapsissa. *Hiljaiset* lapset eivät kertoneet tarinasta juuri mitään tai he kertoivat vain yhdestä tarinan kohdasta molempien tehtävätyyppien aikana. Näitä lapsia oli viiden vuoden iässä 35 % ja kuuden vuoden iässä 10 %. Useat *Hiljaiset tietäjät* eivät myöskään kertoneet tarinasta juuri mitään vapaan kerronnan aikana, mutta he kertoivat tarinasta useitakin kohtia vihjeiden avulla. Tämä kertoo siitä, että nämä lapset tiesivät enemmän kuin mitä he kykenivät kertomaan ilman vihjeitä. Usein he kuitenkin kertoivat tapahtuman sieltä sun täältä ilman johdonmukaista juonirakennetta. 52 % viiden vuoden iässä olevista lapsista kuului näihin lapsiin ja kuuden vuoden iässä 44 %. *Taitavat tietäjät* muodostivat viimeisen ryhmän. Nämä lapset aloittivat tapahtumien kuvaamisen jostakin tilanteesta tai

tapahtumasta ja lopettivat kuvauksen johonkin tapahtumaan tai tilanteeseen. Näiden lasten tarinat alkoivat muistuttaa enemmän perinteistä tarinan rakennetta sisältäen tarinan alun, juonen ja lopputuloksen (Mandler, 1985, 1-30). He myös kertoivat tarinasta molempien tehtävätyyppien aikana. Tämän ryhmän lasten tarinoissa oli vielä havaittavissa paljon eroja. Viiden vuoden iässä näitä lapsia oli 13 % ja vuotta myöhemmin 47 %.

Tämän jälkeen laskettiin uudet muuttujat vihjekysymyksien vastauksista, joiden pistejakaumat on nähtävissä taulukossa 8 (ks. myös vihjekysymykset taulukosta 3). Tarinan alkuun sijoittuvaan kysymykseen vastasi viiden vuoden iässä yli puolet lapsista ja kuuden vuoden iässä yli kaksi kolmasosaa lapsista. Suurin osa viiden vuoden iässä olevista lapsista ja vuoden kuluttua melkein kaikki lapset vastasivat tarinan keskiosaan liittyvään vihjekysymykseen, jossa päähenkilö koettaa pelastua vaaralta. Estettä ja sen jälkeistä ratkaisuyritystä koskevaan kysymykseen lapset vastasivat huomattavasti vähemmän. Viisivuotiaista tähän kysymykseen vastasi alle puolet lapsista ja kuusivuotiaista hieman yli puolet. Viiden vuoden iässä lapset tiesivät vähiten vastauksia tarinan loppuosaa koskeviin kysymyksiin. Myös kuuden vuoden iässä tarinan loppuosan kysymyksiin lapset vastasivat vähiten.

Taulukko 8

Vastausten prosentuaaliset pistejakaumat vihjeistettyihin kysymyksiin 5 (N=63) ja 6 (N=62) vuoden iässä.

	5-vuotiaana				6-vuotiaana			
	0 pist.	1 pist.	2 pist.	3 pist.	0 pist.	1 pist.	2 pist.	3 pist.
Alku								
1. Vaara	43.5	8.1	48.4	0.0	19.0	12.7	68.3	0.0
Keskikohta								
2. Pakoyritys	29.0	29.0	40.3	1.6	9.5	11.1	73.0	6.3
3. Ratkaisuyritys ja keino	61.3	11.3	24.2	3.2	42.9	27.0	28.6	1.6
Loppu								
4. Lopputulos ja kuvailu	74.2	22.6	3.2	0.0	47.6	27.0	25.4	0.0
5. Reaktio ja kuvailu	58.1	19.4	22.6	0.0	39.7	38.1	22.2	0.0

Tarinasta kertomisen kehittyminen viiden ja kuuden vuoden iässä

Yksittäisten muuttujien pohjalta tehtiin jatkoanalyysseja. Ensin ryhmäkohtaisen kehityksen tutkimiseksi tehtiin analyysi, jossa yksittäisistä 15:sta merkityskokonaisuudesta sekä vapaan kerronnan että vihjeistetyn kerronnan aikana muodostettiin summamuuttujia jakamalla tarinan

kolmeen juonta kannattelevaan osaan: tarinan *alkutapahtumaan* (päähenkilö, taustatilanne, vaara, pakeneminen), *juonenkäänteisiin* (pakoyritys, este, ratkaisuyritys) ja *lopputulokseen* (lopputulos ja reaktio). Nämä tarinan kohdat ovat nähtävissä taulukoissa 1 ja 2, joissa ne on nimetty juonta kannatteleviksi tarinan kohdiksi. Seuraavaksi kehitystä tutkittiin kaksisuuntaisella toistomittausten varianssianalyysillä niin vapaan kerronnan kuin vihjeistetyn kerronnan aikana ja sukupuolierojen tutkimiseksi niihin otettiin sukupuoli välilliseksi tekijäksi.

Taulukossa 9 on esitetty tarinan osista kertomisen kehittyminen viiden ja kuuden vuoden iässä. Prosentuaaliset vertailut taulukossa osoittavat, että vapaan kerronnan aikana merkitsevästi kehittyi alkutapahtumasta ja juonenkäänteistä kertominen (kuva 1). Lopputuloksesta kertominen ei muuttunut merkitsevästi. Vihjeistetyn kerronnan aikana kehittyi alkutapahtumasta ja lopputuloksesta kertominen. Juonenkäänteistä kertomisen kohdalla ei tapahtunut merkitsevää muutosta (kuva 2). Ainoastaan iällä oli omavaikutus ja iällä ja sukupuolella ei ollut yhdysvaikutusta, eikä sukupuolella ollut päävaikutusta (ks. tarkemmin sukupuolen vaikutus liitteestä 1). Keskiarvot on myös esitetty kuvassa 2.

Taulukko 9

Tarinan osista kertomisen kehittyminen 5 ja 6 vuoden iässä: Kuvaileva statistiikka ja toistomittausten varianssianalyysin tulokset (N=62).

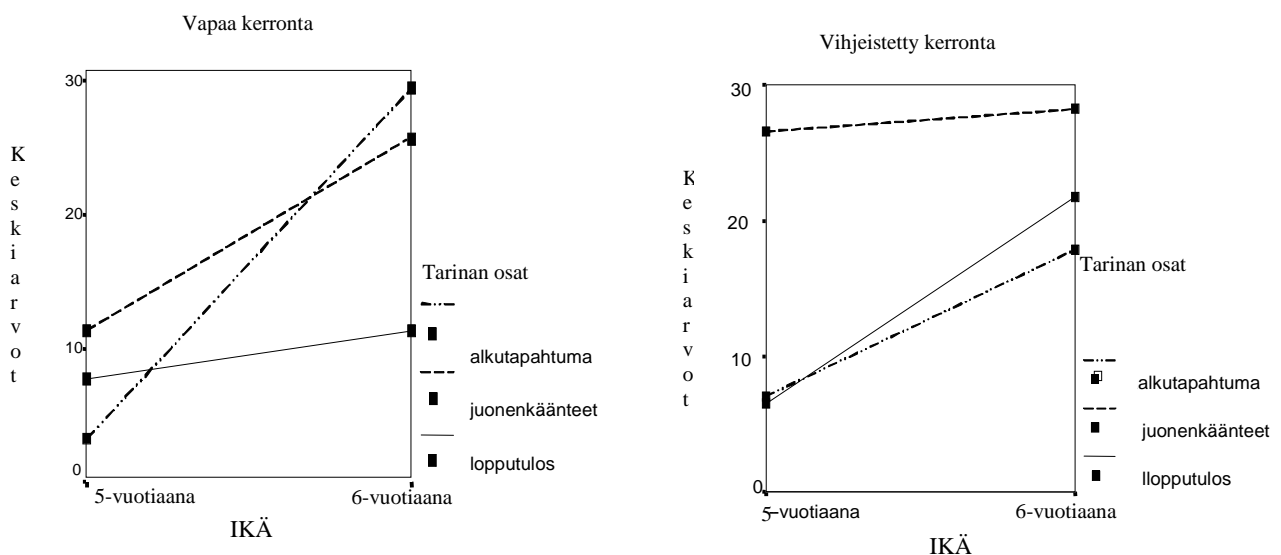
	5-vuotiaana		6-vuotiaana		F (1.60)	p
	M (Sd)	Vaihteluväli	M (Sd)	Vaihteluväli		
Vapaa kerronta						
Alkutapahtuma	0.44 (1.08)	0-4	3.80 (2.90)	0-10	93.09	.000
%	3.35 (8.31)		29.18 (22.33)			
Juonenkäänteet	1.05 (0.79)	0-5	2.28 (2.19)	0-8	17.38	.000
%	11.65 (18.15)		24.50 (24.31)			
Lopputulos	0.40 (0.80)	0-2	0.57 (0.88)	0-4	1.80	.185
%	8.06 (15.98)		11.43 (20.55)			
Vihjeistetty kerronta						
Alkutapahtuma	0.95 (1.27)	0-4	2.27 (1.84)	0-7	26.24	.000
%	7.32 (9.49)		17.46 (14.17)			
Juonenkäänteet	2.65 (1.36)	0-6	2.47 (2.32)	0-9	0.17	.685
%	26.37 (25.93)		28.40 (15.17)			
Lopputulos	0.34 (0.83)	0-4	1.11 (1.20)	0-5	16.55	.000
%	6.77 (16.57)		22.22 (24.13)			

Taulukossa 9 näkyy myös lähtötilannetta ja lopputilannetta kuvaava statistiikka kahdella ikätasolla. Lähtötilanteen ja lopputilanteen välisiä eroja tutkittiin toistettujen mittausten t-testillä. Kuten

kuvasta 1 näkyy, lapset kertoivat viiden vuoden iässä vapaan kerronnan aikana parhaiten tarinan juonenkäänteistä ja lopputuloksesta, eikä näistä kertominen eronnut merkitsevästi toisistaan ($t(61) = 1.31, p = .194$). Ero oli merkitsevä alkutapahtumasta kertomiseen verrattuna ($t(61) = 3.80, p < .001, t(61) = 2.31, p = .024$). Kuuden vuoden iässä parhaiten kerrottiin alkutapahtumasta ja juonenkäänteistä, eikä niistä kertominen eronnut merkitsevästi toisistaan ($t(62) = 1.27, p = .209$). Lopputuloksesta kerrottiin merkitsevästi huonoiten ($t(62) = 6.11, p < .001, t(62) = 4.61, p < .001$).

Kuvasta 2 vastaavasti näkyy, että viiden vuoden iässä vihjeistetyn kerronnan aikana lapset kertoivat parhaiten juonenkäänteistä ja ero oli merkitsevä alkutapahtumaan ($t(61) = 4.86, p < .001$) ja lopputulokseen ($t(61) = 3.112, p < .001$) verrattuna. Vuotta myöhemmin juonenkäänteistä kerrottiin edelleen parhaiten ja ero oli edelleen merkitsevä alkutapahtumaan ($t(62) = 4.39, p < .001$) ja lopputulokseen ($t(62) = 1.99, p = .051$) verrattuna. Lopputuloksesta ja alkutapahtumasta kertominen ei eronnut merkitsevästi viiden vuoden ($t(61) = .219, p = .827$), eikä kuuden vuoden iässä ($t(62) = 1.47, p = .147$).

Kuva 2. Tarinan osista kertominen 5 ja 6 vuoden iässä vihjeistetyn kerronnan aikana.

Tarinan osien tarkastelun jälkeen tehtiin vielä kolmisuuntainen toistomittausten varianssianalyysi, johon mukaan otettiin samat summamuuttujat (*tarinan alkutapahtuma, juonenkäänteet ja lopputulos*) ja välilliseksi tekijäksi otettiin edelleen sukupuoli. Taulukosta 10 on nähtävissä, että koko tarinan kertominen kehittyi merkitsevästi vuoden aikana niin vapaan kerronnan kuin vihjeistetyn kerronnan aikana. Analyysi osoitti myös, että tarinalla oli omavaikutus; lapset muistivat tarinan eri kohtia eri tavoin ja tarinalla ja iällä oli yhdysvaikutus; kehitystä tapahtuikin joidenkin tarinan kohtien kertomisen kohdalla. Kehitys tapahtui tytöillä ja pojilla samalla tavalla eikä sukupuoli vaikuttanut tarinan eri kohdista kertomiseen. (ks. tarkemmin sukupuolierot liitteestä 1).

Taulukko 10

Tarinasta kertominen vapaa kerronnan ja vihjeistetyn kerronnan aikana 5 ja 6 vuoden iässä: Kuvaileva statistiikka sekä toistomittausten varianssianalyysin tulokset (N= 62).

	5-vuotiaana		6-vuotiaana		F	Pääkohdat x ikä (yhdysvaikutus)		Ikä (omavaikutus)		
	M (Sd)	Vaihteluväli	M (Sd)	Vaihteluväli		p	F(2,120)	p	F(1,60)	p
Vapaa kerronta										
Tarina ^a	23.1 (30.7)	0-9	66.0 (53.5)	0-22	10.94	.000	17.76	0.000	47.48	.000
Vihjeistetty kerronta										
Tarina	40.5 (36.9)	0-13	68.1 (37.2)	0-15	27.90	.000	5.25	0.007	19.15	.000

a. Tämän muuttujan tulos tarkastettiin Friedmanin testillä, koska muuttuja ei ollut normaalisti jakautunut. Tulos oli edelleen merkitsevä, χ^2 5(62) = 106.067, p<.001.

Morfeemien ja linkkisanojen käytön kehittyminen

Tämän jälkeen morfeemien lukumäärän ja linkkisanojen käytön kehittymisen tutkimiseksi tehtiin kaksi erillistä kaksisuuntaista toistomittausten varianssianalyysia, joissa toistotekijänä oli ikä ja välillisenä tekijänä sukupuoli. Taulukossa 11 on nähtävissä, kuinka lasten kertomissa tarinoissa morfeemien lukumäärä ja linkkisanojen käyttö kehittyivät viiden ja kuuden vuoden iässä.

Taulukko 11

Morfeemien ja linkkisanojen käyttö vapaa kerronnan ja vihjeistetyn kerronnan aikana 5 ja 6 vuoden iässä: Kuvaileva statistiikka sekä toistomittausten varianssianalyysin tulokset (N= 62).

	5-vuotiaana		6-vuotiaana		F	p
	M (Sd)	Vaihteluväli	M (Sd)	Vaihteluväli		
Vapaa kerronta						
Morfeemit	15.1 (18.2)	0-98	37.7 (26.3)	0-105	40.33	.000
Linkkisanat	0.42 (0.93)	0-4	2.3 (2.32)	0-10	41.92	.000
Vihjeistetty kerronta						
Morfeemit	28.1 (19.4)	0-79	33.3 (16.3)	0-82	3.65	.061

Analyysi osoitti, että iällä oli omavaikutus vapaan kerronnan aikana eikä sukupuolella ollut omavaikutusta kummankaan mieleenpalautustilanteen aikana (ks. tarkemmin sukupuolen vaikutus liitteestä 1). Kuuden vuoden iässä sekä vapaan kerronnan että viiheistetyt kerronnan aikana lapset tuottivat enemmän morfeemeja, mutta viiheistetyt kerronnan aikana morfeemien osalta ei tapahtunut merkitsevää kehitystä (taulukko 11). Kuuden vuoden iässä lapset kertoivat vapaan kerronnan aikana keskimäärin pidempiä tarinoita. Molemmissa ikäryhmissä oli lapsia, jotka kertoivat jo viiden vuoden iässä melkein yhtä pitkiä tarinoita kuin vuotta myöhemmin. Samoin osa lapsista ei kertonut tarinasta lainkaan, oli kyseessä sitten kumpi tahansa mieleenpalautustilanne.

Taulukosta 11 on myös nähtävissä, että linkkisanojen käytössä tapahtui kehitystä vuoden aikana. Analyysi osoitti, että iällä on omavaikutus ja sukupuolella ei (ks. sukupuolen vaikutus liitteestä 1). Parhaimmat kertoivat viiden vuoden iässä viidestä tarinan kohdasta yhdistellen niitä linkein. Hiljaisimmat eivät käyttäneet yhtään linkkisanaa. Keskimäärin lapset käyttivät alle yhtä linkkiä. Vuotta myöhemmin lapset käyttivät jo keskimäärin kahta linkkiä, eli he sitoivat kolme tapahtumaa toisiinsa linkkisanoja käyttäen. Parhaimmillaan lapset kertoivat jo 11 tarinan tapahtumasta ja käyttivät tarinoissaan kymmentä linkkisanaa. Vielä kuudenkaan vuoden iässä osa lapsista ei käyttänyt lainkaan linkkisanoja.

Tarinankerrontataitojen jatkuvuus

Lopuksi yksilöiden välisiä eroja tutkittiin Spearmanin korrelaatiokertoimella. Taulukossa 12 on esitetty tarinankerrontataitojen pysyvyys ikätasolta toiselle. Viiden vuoden iässä saatuja pistemääriä verrattiin kuuden vuoden iässä saatuihin pistemääriin.

Taulukko 12

Tarinankerrontataitojen pysyvyys 5 ja 6 ikävuoden välillä, ikätasojen (Spearman) korrelaatiot (N=62).

Tarinan osat	Vapaa kerronta	r_s	Vihjeistetty kerronta	r_s
Tarina ^a		0.36**		0.19
- Alkutapahtuma		0.25*		0.15
- Juonenkäänteet		0.33**		0.12
- Lopputulos		0.33**		0.12
Morfeemit		0.36**		0.24
Linkkisanat		0.26*		

* $p < .05$ ** $p < .01$, kaksisuuntainen merkitsevyys

Jakaumat olivat samansuuntaisesti vinoja ja siksi käytettiin Spearmanin korrelaatiokerrointa

^aKoko tarinan tarkastelemiseksi summamuuttujat yhdistettiin ja jaettiin teoreettisella maksimipistemäärällä.

Taulukosta 12 on nähtävissä, että korrelaatiot olivat kohtuullisia vapaan kerronnan aikana. Vaihtelu viiden vuoden iässä ennustaa vaihtelua kuuden vuoden iässä vapaassa kerronnassa. Vastaavaa ei havaittu vihjeistetyn kerronnan aikana.

4 POHDINTA

Tässä seurantalutkimuksessa on tarkasteltu suomalaislasten tarinankerronnan kehittymistä viiden ja kuuden vuoden iässä. Lapsille kerrottiin tarina ja he palauttivat sen mieleensä vapaasti sekä vihjeiden avulla. Näistä lasten tuottamista tarinoista tarkasteltiin, miten lapset kertoivat tarinan alkutapahtumasta, juonenkäänteistä ja lopputuloksesta, kertoivatko lapset tarinasta edeten juonen mukaan, käyttivätkö lapset linkkisanoja ja kuinka paljon morfeemeja lasten tarinoissa oli.

Seurannassa saadut tulokset osoittavat, että ryhmänä lasten tarinankerrontataidot kehittyivät vuoden aikana. Koko tarinasta kertominen lisääntyi merkitsevästi vuoden aikana niin vapaan kerronnan kuin vihjeistetynkin kerronnan aikana. Yksittäisiä tarinankohtia tarkastelemalla huomattiin, että vapaan kerronnan aikana alkutapahtumasta ja juonenkäänteistä kertominen lisääntyi merkitsevästi vuoden aikana sekä vihjeistetyn kerronnan aikana puolestaan lisääntyi alkutapahtumasta ja lopusta kertominen. Lisäksi vapaan kerronnan aikana lisääntyi linkkisanojen käyttö ja morfeemien lukumäärä. Sen sijaan vihjeistetyn kerronnan aikana morfeemien lukumäärä ei lisääntynyt. Mielenkiintoista onkin, että vihjeistetyn kerronnan aikana kehitys ei myöskään osoittautunut olevan pysyvää. Vapaan kerronnan aikana lasten erot kehityksessä olivat puolestaan suhteellisen pysyviä. Alhainen korrelaatio kertoo siitä, että lapsen tarinankerrontataidot ennemminkin muuttuvat hänen vanhetessaan, kuin että ne pysyisivät samankaltaisina. Tässä tutkimuksessa korrelaatiot olivat alhaisia, mutta kuitenkin merkitseviä. Tulokset viittaisivatkin siihen, että vapaa kerronta on vihjeistettyä kerrontaa luotettavampi mittari. Vihjeistetyn kerronnan aikana kerrottu tarina viiden vuoden iässä ei ennustanut lapsen kertomaa tarinaa kuuden vuoden iässä, kun taas vapaan kerronnan aikana taitava tarinankertoja viiden vuoden iässä oli suuremmalla todennäköisyydellä taitava tarinankertoja vuotta myöhemmin. Tytöt ja pojat eivät kertoneet tarinasta eri tavoin eikä kehitys tapahtunut heillä eri lailla.

Suomalaislasten kuullun ymmärtämisen on todettu kehittyvän koulun aloituksen ja ensimmäisen luokan kevään aikana ja yksilölliset erot ovat olleet suuria (Vauras, Dufva, Hämäläinen ja Mäki, 1994). Tämän tutkimuksen mukaan lasten tarinankerronta kehittyy merkitsevästi jo ennen koulun alkua. Tässä tutkimuksessa havaittiin myös samoja asioita kuin Bermanin ja Slobinin (1994) ja Bermanin (2001) tutkimuksissa. Myös tässä tutkimuksessa tarinan alusta kertominen lisääntyi. Bermanin ja Slobinin (1994) sekä Bermanin (2001) tutkimuksissa viisivuotiaat lapset kertoivat hyvin niukasti tarinan tapahtumapaikasta. Iän myötä tarinan tapahtumapaikka kuvattiin entistä useammin. Onkin todennäköistä, että Bermanin (2001) selitys lasten kehittyvästä kyvystä huomioida kuuntelijan tarpeet, selittäisi osaltaan alkutapahtumasta kertomisen lisääntymistä. Ilman alkutapahtumasta kertomista tarina jää helposti irrallisten lauseiden joukoksi ja kuulijan on vaikea ottaa selvää mistä puhutaan. Lasten kyky käsitellä tarinaa alkutilanteesta alkaen vaatii lisäksi kognitiivisia taitoja; kykyä eritellä tapahtumia ja miettiä niiden syy ja seuraussuhteita. Alkutilanne luo pohjan tarinan tuleville tapahtumille ja on siten hyvin oleellinen osa tarinaa. Kuten Bamberg (1997) ja Barrett (1999) totesivat, lapsen tulee päättää, mitkä asiat ovat oleellisia juonen kannalta ja mitkä eivät. Tämän tutkimuksen tulokset viittaisivat myös siihen, että jo viiden vuoden iässä lapset huomasivat, mikä tarinassa on olennaista kertoessaan parhaiten juonenkäänteistä, joissa tarinan keskeiset tapahtumat tapahtuivat, huolimatta siitä, että heidän tarinat olivatkin hyvin niukkasanaisia. Myös tarinan keskeisiin tapahtumiin sijoittuviin vihjekysymyksiin lapset vastasivat parhaiten. Viiden vuoden iässä kokonaiskuva tarinasta puuttui kuitenkin monien lasten kertomuksista. Vuotta myöhemmin syy seuraussuhteiden havaitseminen ja tilanteiden kuvaileminen lisäsivät huomattavasti tarinan pituutta. Tämä näkyi morfeemien lukumäärän kasvussa ja yhä useampien tapahtumien muistamisessa.

Kielioppisääntöjen ja kielen joustavamman käytön oppiminen näkyi lasten tarinoissa. Lähtökohtana tarinankerrontataidoille Berman ja Slobin (1994) pitävät kieliopin, sanaston ja lauserakenteiden omaksumista. Nämä taidot opittuaan lapsi saa välineitä kertoa tarinan. Lyytisen (1988) mukaan suomalaiset lapset saavuttavat kieliopin perustaidot noin viiden vuoden ikään mennessä ja tämän jälkeen lapsi oppii käyttämään sanoja yhä monipuolisemmin ja tehokkaammin. Joidenkin lasten tarinoissa olikin esimerkiksi huomattavissa, kuinka lapsi saattoi hakea oikeaa sanamuotoa tarinaa kertoessaan. Tässä tutkimuksessa kieliopin perussäännöt näyttivät olevan niillä viisivuotiailla hallussa, jotka tarinasta jotain kertoivat.

Tämän tutkimuksen tulokset osoittivat myös, että morfeemien lukumäärä lisääntyi. Lapset käyttivät useampia sanoja ja taivuttivat sanoja enemmän kuuden vuoden iässä, kuin vuotta

aiemmin. Todennäköistä onkin, että lasten laajempi sanavarasto auttoi lapsia ymmärtämään juonen paremmin kuunteluvaiheessa ja siten tapahtumat painuivat paremmin lasten mieliin. Sanojen helppo ymmärrys helpotti juonen seuraamista. Levyn (1999) mukaan tarinankerrontataidot kehittyvät linkkisanojen käytön myötä. Yksittäiset lauseet sidotaan toisiinsa linkkisanoin ja siten jokainen lause on kytköksissä tuleviin tai aiemmin esitettyihin lauseisiin. Tässä tutkimuksessa todettiin linkkisanojen käytön lisääntyvän iän myötä. Lapset kertoivat yhä useampia kohtia tarinasta yhdistellen niitä toisiinsa linkkisanoin. Linkkisanojen käyttö lisäsi myös tarinan kerronnallisuutta ja johdonmukaisuutta.

Mieleepalautustilanteella oli vaikutusta lasten tarinankerrontaan. Erityisesti viiden vuoden iässä vihjeistetty kerronta auttoi huomattavasti tarinan mieleen palauttamisessa. Myös Goldmanin, Varman, Sharpin ym. (1999) tutkimustuloksissa tuli ilmi, että vihjeistetty kerronta auttoi nuoria lapsia palauttamaan mieleen kuulemansa tarinan. Heidän tuloksensa koskivat kuitenkin kuusivuotiaita lapsia ja siten ne eroavat tämän tutkimuksen tuloksista. Tässä tutkimuksessa kuusivuotiailla vihjeistetty kerronta ei huomattavasti lisännyt tarinasta kertomista. Osa kuusivuotiaista lapsista kertoi jopa pidempiä tarinoita vapaan kerronnan aikana. Goldmann, Varma, Sharp ja CTVG (1999) perustelivat lasten niukkasanaisuutta vapaan kerronnan aikana sillä, että lasten lyhytkestoinen muisti oli vielä rajoittunut. Tämän tutkimuksen lapset jaettiin kolmeen ryhmään *Hiljaiset*, *Hiljaiset tietäjät* ja *Taitavat tietäjät*. *Hiljaiset tietäjät* olivat lapsia, jotka hyötyivät vihjekysymyksistä. Vihjeet auttoivat palauttamaan mieleen tarinan tapahtumia, joita lapsi ei kyennyt palauttamaan mieleen ilman vihjeitä vapaan kerronnan aikana.

Hiljaiset lapset kertoivat tarinasta hyvin vähän kummassakin mieleepalautustilanteessa. Vähäinen tarinankerronta voi johtua useasta syystä. Kun lapsi kuulee tarinan, eikä työmuistikapasiteetti ole tarpeeksi suuri, muisti ylikuormittuu, eikä lapsi saa painettua tarinan juonta mieleen. Myös lapsen persoonallisuus voi vaikuttaa koko tutkimustilanteeseen. Hyvin arka lapsi voi jättää kertomatta tarinasta, vaikka siitä tietäisikin. Tulokset antavat myös viitteitä siitä, että lasten kyky huomioida kuuntelijaansa kehittyi vuoden aikana. Myös Berman ja Slobin (1994) perustelivat nuorten lasten tarinoiden niukkasanaisuutta heidän puutteellisilla kyvyillä huomioida kuulijan tarpeet, jolloin lapsi puhuu enemmän itselleen kuin kuulijalle. Vauraksen, Rauhannummen ja Kinnusen (1994) tutkimustulosten mukaan metakognitiivinen tietoisuus johtaa parempaan kuullunymmärtämiseen, joka on johdonmukaista tämän tutkimuksen tulosten kanssa. Tässä tutkimuksessa *Taitavat tietäjät* eli lapset, jotka kertoivat tarinasta hyvin molempien mieleepalautustilanteiden aikana, erottuivat muiden ryhmien lapsista juuri siinä, että he näyttivät tietävän paremmin mitä muistivat ja mitä

eivät. Usein nämä lapset sanoivat suoraan kuuntelijalle, etteivät he muista enempää tarinasta ja lopettivat kertomisen. Heidän puheensa oli myös huomattavasti keskustelevampaa kuin muilla lapsilla. Nämä lapset saattoivat esimerkiksi tarkentaa sanomansa asian, jolloin lapset mahdollisesti tulkitsivat kuuntelijan ilmeestä, ettei tämä ollut ymmärtänyt heidän kertomaansa asiaa. Ehkäpä lapset kokivat kertoneensa asian huonosti ja käyttivät kieliopillisesti sopivampia ilmaisuja kertoessaan asian uudelleen.

Se, että vihjepalautuksen aikana morfeemien lukumäärä ei lisääntynyt vuoden aikana, voi johtua monesta syystä. Tarina voi olla hyvin johdonmukainen ja helposti ymmärrettävissä vaikka se olisi lyhyt. Siten tarinan pituus ei tee yksin tarinasta parempaa. Jotta tarina on ymmärrettävä, on siinä tultava esiin kaikki juonen kannalta tärkeät asiat, muut yksityiskohdat voi jättää pois. Siten erityisesti *Taitavat tietäjät* tarinankertojat saattoivat kertoa vihjeistetyn kerronnan aikana tapahtumat tiivistetysti ja lyhyemmin, mutta eivät suinkaan huonommin. Kyse voi myös olla lapsen motivaatiosta kertoa tarina uudelleen. Tutkimuksessa kävi ilmi, että osa lapsista koki turhauttavana sen, että tutkija pyysi heitä kertomaan uudelleen tarinasta vihjeistetyn kerronnan aikana heti vapaan kerronnan perään. Vapaan kerrontaa mahdollisesti ehkä vihjeistettyä kerrontaa paremmin spontaanin kerronnan tarinasta sekä mielikuvituksen käytön.

Motivaation puute koko tarinan kerrontaan saattaa olla myös yksi syy, miksi niin moni lapsi jätti kertomatta mitään tarinasta. Kavannaugh ja Engel (1998) ovat todenneet, että tarinan uudelleen kertominen osoittaa, kuinka tarkkaan lapsi on keskittynyt kuuntelemaan tarinaa, miten hän on ymmärtänyt tarinan tapahtumat ja juonen etenemisen sekä miten lapsi muistaa yksityiskohtia tarinasta. Jos lapsen kielioppitaidot, keskustelutaidot tai kognitiiviset taidot eivät ole riittävästi kehittyneet on todennäköistä, että lapsen kertoma tarina on hyvin epälooginen tai lapsi ei kerro juuri mitään. On kuitenkin hyvin todennäköistä, että ainakin osa niistä lapsista oli parempia tarinankertojia kuin heidän suorituksensa tässä tutkimuksessa osoitti. Esimerkiksi viisivuotiaissa oli mukana lapsi, joka kertoi kyllä pitkän ja johdonmukaisen tarinan, mutta se ei vastannut sisällöltään lapsen kuulemaa tarinaa Tupsu-oravasta. Lapsella ei siis välttämättä ollut muistikuvaa kuulemastaan tarinasta, mutta halua kertoa tarinasta sen sijaan löytyi. Hänellä oli myös taitoja kertoa ymmärrettävä tarina. Jotkut lapsista saattoivat kokea koko tutkimustilanteen vaikeaksi. Lapset eivät välttämättä halunneet kertoa vieraalle tutkijalle tarinaa, vaikka sen hyvin muistivatkin tai lapset eivät alkujaankaan olleet kiinnostuneita kuuntelemaan tarinaa, jolloin heidän oli vaikea muistaa sitä. Siten onkin todennäköistä, että lasten motivaatio kuunnella tarinaa ja motivaatio kertoa tarinasta vaikuttavat huomattavasti lasten suoritukseen.

Kuten Bermanikin (2001) tutkimuksessa, myös tässä tutkimuksessa tuli selvästi esille suuret yksilölliset erot lasten tarinankerrontataidoissa. Mukana oli viisivuotiaita lapsia joiden tarinankerrontataidot olivat huomattavasti kehittyneemmät kuin osalla kuusivuotiaista lapsista. Emott (1997, 95–105) korosti tarinan juonen hahmottamisen sisältävän paljon tulkintaa, jota lapsi tekee kuunnellessaan tarinaa ja ymmärtääkseen tarinan tapahtumia ja syy-seuraus suhteita. Pan ja Snow (1999) toivat esille, kuinka lasten aiemmat kokemukset vaikuttavat lasten kykyyn kertoa tarinoita. Voikin olla, että taitavat tarinankertoajat olivat tottuneempia kuuntelemaan ja kertomaan tarinoita. Tällöin heille on myös saattanut rakentua selkeä kuva siitä, mitä tarinankerrontaan kuuluu ja se saattoi ohjata lasten tarkkaavaisuutta kuuntelemaan hyvin tarinan oleelliset kohdat.

Erilaiset tehtävät vaikuttavat lapsen kykyyn palauttaa mieleen kuulemaansa tekstiä. Hyvin hiljainen lapsi voi hyötyä erilaisesta tavasta kertoa haluamansa kokonaisuuden kuin puheliaampi lapsi. Onkin tärkeää miettiä, suosivatko tietynlaiset tehtävätyypit puheliaita lapsia ja antavat väärän kuvan niukkasanaisten lasten taidoista. Tarinan kuuntelu ja mielteenpalauttaminen eivät välttämättä ole parhaita keinoja saavuttaa tietoa lapsen kyvystä kertoa tarinaa, useinhan jo nuoret lapset saattavat kertoa arkipäivän tapahtumista hyvin ja johdonmukaisesti. Samoin pisteytystä tulisi miettiä tarkasti, jotta pisteytyksen avulla saataisiin mahdollisimman tarkkaa tietoa myös hiljaisimpien lasten taidoista. Tässä tutkimuksessa lasten saamien pisteiden arviointi olisi voinutkin olla tarkempaa, jotta hiljaisten lasten erot olisivat tulleet paremmin esille ja lapset olisivat saaneet pisteitä jo vähemmästäkin osaamisesta (esimerkiksi merkityskokonaisuuksien yhteydessä pelkkä eläimen nimen mainitseminen olisi tuottanut pisteen). Yksi keino tutkia tarinankerrontaa suomalaislapsilla voisi olla lasten spontaanien tarinoiden analysointi, jolloin heille ei etukäteen kerrottaisi tarinaa vaan he kertoisivat tarinan mielikuvituksestaan lähtien. Tällöin tehtävätyypin vaikutus voitaisiin minimoida ja tämä voisi motivoida yhä useampia lapsia, niin puheliaita kuin hiljaisiakin, kertomaan tarinoita.

Esikoulussa ja koulumaailmaan astuessaan lapsen on opittava olemaan mukana keskusteluissa, huomioitava muita kuuntelijoita sekä kyettävä esittämään asiansa ymmärrettävästi ja kiinnostavasti. Myöhemmin lapsen opetellessa kirjoittamaan tulee lapsen oppia kirjoittamaan asioista tiivistetyssä muodossa punniten mikä on olennaista ja mikä ei sekä miettiä jatkuvasti, mitä asiasta on kerrottava, jotta lukija tai kuuntelija ymmärtää asian. Lasten kanssa työskenteleville onkin yhtenä haasteena kohdata lapsia, joista toiset osaavat hahmottaa laajoja asiakokonaisuuksia helposti ja toiset lapset kykenevät omaksumaan vain pieniä osia kerrallaan. Heidän tulee myös

tunnistaa milloin lapsi on ymmärtänyt asian ja milloin ei. Tarinoiden kertomiseen kannustaminen jo esikouluikässä voisi olla hyvä keino edesauttaa lasta näiden taitojen kehittymisessä. Oli kyseessä sitten millainen asiakokonaisuus hyvänsä, vaatii se lapselta aina asioiden hierarkkista järjestelyä ja kielellisen esittämisen suunnittelua. Usein kehityspsykologien tavoitteena on löytää sellaisia lapsen suorituksen arviointitehtäviä, joiden avulla voidaan ennustaa lapsen suoritusta myöhemmällä iällä. Tämän tutkimusten tulosten mukaan vapaa kerronta mahdollistaa lapsen suorituksen ennustettavuuden paremmin kuin vihjeistetty kerronta. Vapaan kerronnan tehtävää voitaisiin käyttää esimerkiksi apuna koulukypsyyttä arvioitaessa, jolloin voitaisiin saada suuntaa antavaa tietoa lapsen kyvystä omaksua asiakokonaisuuksia. Diskurssitaidot ovat osa arkielämässämme tarvittavia taitoja. Niin lapsena kuin aikuisenakin olemme mukana tilanteissa, jotka vaativat kykyä kertoa tapahtumista ja erilaisista asioista. Tarinankerronnan tärkeys nouseekin esille jokapäiväisessä kommunikoinnissamme.

LÄHTEET:

Bamberg, M. (1987) *The acquisition of narratives: Learning to use language*. Berlin: Mouton de Gryter.

Bamberg, M. (1997) *A constructivist approach to narrative development*. Teoksessa Bamberg, M. (toim.) *Narrative development: six approaches*. Mahwah New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 89-132.

Bamberg, M. & Moissinac L. (2003) *Discourse development*. Teoksessa Graesser, A.C. Gernsbacher, A. & Goldman, S. R. (toim.) *Handbook of discourse processes*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Publishers, 395-437.

Barrett, M. (1999) *An introduction to the nature of language and to the central themes and issues in the study of language development*. Teoksessa Barrett, M. (toim.) *The development of language*. New York: Macmillan, 1-24.

Berman, R. A. & Slobin, D. I. (1994) *Relating events in narrative: A cross linguistic developmental study*. Hillsdale New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Berman, R. A. (2001) *Setting the narrative scene: How children begin to tell a story*. Teoksessa Nelson, E., Aksu-Koç, A. & Johnson, C. E. (toim.) *Children's language. Volume 10: Developing narrative and discourse competence*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 1-30.

Bloome, D. (2003) *Narrative Discourse*. Teoksessa Graesser, A. C., Morton, A. & Goldman S.R. (toim.) *Handbook of discourse processes*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 287- 319.

Dormi, E. (1999) *Early lexical development*. Teoksessa Barrett, M. (toim.) *The development of language*. New York: Macmillan, 99-131.

Emmott, C. (1997) *Narrative comprehension: A discourse perspective*. Oxford: Clarendon Press.

Goldman S.R., O'Banion V., Sharp D. & Cognition and Technology Group at Vanderbilt (1999) *Children's understanding of complex stories: Issues of representation and assessment*. Teoksessa

Goldman, S.R, Graesser, A.C, Van Den Broek, P. (toim.) Narrative, comprehension, causality and coherence. Essays in honor of Tom Trabasso. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 135-159.

Goswami, Usha (1998) Cognition in children. Hove, UK: Psychology Press.

Graesser, A. C., Millis, K. K. & Zwaan, R. A. (1997) Discourse comprehension. *Annual Review Psychology* 48, 163-189.

Kavanaugh, R., D. & Engel, S. (1998) Teoksessa Saracho, O., N. & Spodek B. (toim.) Multiple perspectives on play in early childhood education. Albany: State University of New York Press, 80-99.

Kuczaj, S. A (1999) The world of words: Thoughts on the development of a lexicon. Teoksessa Barrett, M. (toim.) The development of language. New York: Macmillan, 133-159.

Levy, E. T. (2003) the roots of coherence in discourse. *Human Development*, 46, 169-188.

Levy, E. T. (1999) A Social-pragmatic account of the development of planned discourse. *Human Development*, 42, 225-246.

Levy, E. T. & Nelson, K. (1994) Words in discourse: a dialectical approach to the acquisition of meaning and use. *Journal of Child Language*, 21, 367-389.

Lyytinen, P. (2003) Kielen kehityksen varhaisvaiheet. Teoksessa Siiskonen, T., Aro, T., Ahonen T. & Ketonen, T. (toim.) *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*. Jyväskylä: PS-kustannus, 48–68.

Lyytinen, P. (1988) Suomen kielen taivutusmuotojen hallinta 2-9-vuotiailla. Katsaus suomalaiseen tutkimukseen. *Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja*, 297.

Mandler J.M (1984) *Stories, scripts, and scenes: aspects of schema theory*. Hillsdale, New York: Erlbaum, 1-30.

Maratsos, M. (1999) Some aspects of innateness and complexity in grammatical acquisition. Teoksessa Barrett, M. (toim.) The development of language. New York: Macmillan, 191-228.

Nunes, T., Bindman, M. & Bryant, P. (1997) Morphological spelling strategies: Developmental stages and processes. *Developmental Psychology*, 33, 637-649.

Pan, B. A. & Snow, C. E. (1999) The development of conversational and discourse skills. Teoksessa Barrett, M. (toim.) The development of language. New York: Macmillan, 229-250.

Savinainen-Makkonen T. (2001) Suomalainen lapsi fonologiaa omaksumassa. Helsingin yliopiston fonetiikan laitoksen julkaisuja 42.

Silvén, M. (2002) "Something from almost nothing". Early interaction and language acquisition in Finnish children: cascading effects from first words to reading? Turku: Painosalama Oy.

Sonneschein, S. (1988) The Development of Referential Communication: Speaking to Different Listeners. *Child Development* 59, 649-702.

Tomasello, M. & Brooks, P. J. (1999) Early syntactic development: A construction grammar approach. Teoksessa Barrett, M. (toim.) The development of language. New York: Macmillan.

Vauras, M. & Friedrich, M. (1994) Eläinten elämää 1. Kuullun ja luetun ymmärtämisen arvioinnin tekstejä. Turun yliopisto: Oppimistutkimuksen keskus.

Vauras, M., Mäki, H., Dufa, M. & Hämäläinen, S. (1995) Diagnostiset testit 2. Kuullun ja luetun ymmärtäminen. Turku: Turun yliopisto: Oppimistutkimuksen keskus.

Vauras, M., Dufva, M., Hämäläinen, S. & Mäki, H. (1994) Kuullun ja luetun ymmärtäminen. Teoksessa Vauras, M., Poskiparta, E. & Niemi, P. (toim.) Kognitiivisten taitojen ja motivaation arviointi koulutulokkailla ja 1. luokan oppilailla. Turun yliopisto: Oppimistutkimuksen keskus, 21-36.

Vauras, M., Rauhanummi, T. & Kinnunen, R. (1994) Metakognitiivisen tiedon arviointi. Teoksessa Vauras, M., Poskiparta, E. & Niemi, P. (toim.) Kognitiivisten taitojen ja motivaation

arviointi koulutulokkailla ja 1. luokan oppilailla. Turun yliopisto: Oppimistutkimuksen keskus, 37-54.

LIITE 1

Sukupuolten väliset erot tarinankerronnassa

Taulukko 13

Tarinankerronnan kehittyminen vapaan kerronnan ja vihjeistetyyn kerronnan aikana tytöillä (n=37) ja pojilla (n=25) 5 ja 6 vuoden iässä: Kuvaileva statistiikka sekä toistomittausten varianssianalyysin tulokset.

	pojat		tytöt		Sukupuoli x ikä (yhdysvaikutus)		Sukupuoli (omavaikutus)	
	5-v	6-v	5-v	6-v	F (1.60)	p	F (1.60)	p
	M (Sd)	M (Sd)	M (Sd)	M (Sd)				
Vapaa kerronta								
Alkutapahtuma	0.32 (0.9)	3.9 (3.0)	0.5 (1.2)	3.7 (2.8)	0.36	.533	0.00	.968
%	2.4 (6.4)	29.6 (23.3)	4.1 (9.5)	29.3 (22.1)				
Juonenkäänteet	0.9 (1.5)	2.2 (1.8)	1.2 (1.7)	2.4 (4.0)	0.02	.901	0.38	.542
%	9.4 (16.8)	24.4 (19.4)	13.3 (19.1)	26.9 (27.5)				
Lopputulokset	0.2 (0.6)	0.5 (1.0)	0.5 (0.9)	0.6 (1.1)	0.64	.428	0.41	.240
%	5.4 (13.3)	10.0 (19.8)	10.0 (17.6)	12.8 (21.5)				
Morfeemit	14.2 (20.7)	33.2 (20.0)	13.8 (14.5)	34.4 (26.5)	0.07	.792	0.02	.887
Linkkisanat	0.4 (1.0)	1.9 (1.7)	0.4 (0.9)	2.6 (2.7)	0.72	.400	1.47	.230
Tarina	17.2 (27.2)	64.0 (45.3)	27.3 (32.8)	42.2 (41.0)	0.47	.495	0.56	.456
Tarina x sukupuoli*						0.65	.512	
Vihjeistetty kerronta								
Alkutapahtuma	0.8 (1.23)	2.5 (2.0)	1.1 (1.3)	2.1 (1.7)	1.50	.266	0.00	.952
%	5.6 (9.37)	15.7 (19.8)	8.5 (10.0)	17.1 (14.1)				
Juonenkäänteet	2.4 (1.3)	2.6 (2.5)	2.7 (1.4)	2.4 (2.2)	1.29	.261	0.00	.986
%	27.8 (27.4)	25.2 (14.9)	25.4 (25.1)	31.2 (15.0)				
Lopputulokset	0.8 (0.8)	0.2 (0.6)	1.3 (1.4)	0.4 (1.0)	0.73	.396	2.93	.092
%	4.6 (11.7)	16.2 (16.0)	8.3 (19.3)	27.2 (27.9)				
Morfeemit	25.1 (15.6)	30.1 (21.7)	34.3 (26.5)	27.7 (19.8)	0.02	.876	2.28	.136
Tarina	38.0 (31.2)	60.0 (32.)	42.2 (41.0)	75.5 (38.9)	0.57	.455	0.77	.384
Tarina x sukupuoli*						1.49	.231	

* F (2.120)

